श्रीजैन-आत्मानन्दग्रन्थरत्नमाला-षष्टितमं रत्नम् (६०)

मुनिप्रवरश्रीमद्-रामभद्रमुनिनिर्मितं

# प्रबुद्धरौहिणेयम्।

न्यायाम्भोनिधि-श्रीमद्विजयानन्दसूरि-शिष्य-प्रवर्तक-
श्रीमत्कान्तिविजय-मुनिविनेयमुनिचतुरविजयस्य
शिष्येण मुनिपुण्यविजयेन
संशोधितम्।

तच्च

अणहिल्लपुरपत्तनवास्तव्यश्रीमालिज्ञातीय-श्रेष्ठि-
गोदड-तनुज-अनोपचन्द्र-भार्या-जीवकोर-
किंचिद्दत्तद्रव्यसाहाय्येन
प्रसिद्धकर्त्री

श्रीजैन-आत्मानन्दसभा. भावनगर.


विक्रमसंवत् १९७४ } मूल्यमाणकद्वयम्। रू. ०-२-० { वीरसंवत् २४४४

प्रकाशक-वल्लभदास त्रिभुवनदास गांधी सेक्रेटरी श्री जैन आत्मानन्द सभा.
मुद्रक-मणिभाई मथुरभाई गुप्त श्री आर्य सुधारक प्रेस रावपुरा-बडोदरा
ता. ५-१-१८.

श्रीजैन-आत्मानन्दग्रन्थरत्नमाला-षष्टितमं रत्नम् (६०)

मुनिप्रवरश्रीमद्-रामभद्रमुनिनिर्मितं

# प्रबुद्धरौहिणेयम् ।

न्यायाम्भोनिधि-श्रीमद्विजयानन्दसूरि-शिष्य-प्रवर्तक-
श्रीमत्कान्तिविजय-मुनिविनेयमुनिचतुरविजयस्य
शिष्येण मुनिपुण्यविजयेन
संशोधितम् ।

तच्च

अणहिल्लपुरपत्तनवास्तव्यश्रीमालिज्ञातीय-श्रेष्ठि-
गोदड-तनुज-अनोपचन्द्र-भार्या-जीवकोर-
किंचिद्दत्तद्रव्यसाहाय्येन
प्रसिद्धकर्त्री

श्रीजैन-आत्मानन्दसभा. भावनगर.

विक्रमसंवत् १९७४ } मूल्यमाणकद्रम्मम् । रू. ०-१-० { वीरसंवत् २४४४

प्रकाशक-वल्लभदास त्रिभुवनदास गांधी सेक्रेटरी श्री जैन आत्मानन्द सभा.
मुद्रक-मणिभाई मथुरभाई गुप्त श्री आर्य सुधारक प्रेस रावपुरा-बडोदरा
ता. ५-१-१८.

श्रीमतां वादिदेवसूरीणां प्रभावकचरित्रान्तर्गतेन

" श्रीभद्रेश्वरसूरीणां गच्छभारं समर्प्य ते ।
जैनप्रभावनास्थेमनिरुपधेयसि स्थिताः ॥
रसयुग्मरवौ वर्षे १२२६ श्रावणे मासि संगते ।
कृष्णपक्षस्य सप्तम्यामपराह्णे गुरोर्दिने ॥
मर्त्यलोकस्थितं लोकं प्रतिबोध्य पुरन्दरम् ।
बोधका इव ते जग्मुर्दिवं श्रीदेवसूरयः ॥
त्रिभिर्विशेषकम् ॥ "

अनेन पद्यत्रितयेन १२१६ वर्षे दिवंगतत्वं प्रकटमेव । एतेषामेव च सूरिवराणां प्रशिष्यत्वादेतद्ग्रन्थकर्तुस्त्रयोदशशताब्द्यन्तर्भावित्वं स्पष्टमेव ।

श्रीमद्यशोवीरसत्तासमयोऽपि त्रयोदशशताब्दीय एवेति प्राचीनजैनलेखसंग्रहद्वितीयभागान्तर्गतश्रीजालोरदुर्गलेखात्स्पष्टमेवावबुध्यते । स चायम्—

" ॐ ॥ संवत् १२२१ श्रीजाबालिपुरीयकाञ्चनगिरिगढस्योपरि प्रभुश्रीहेमसूरिप्रबोधितश्रीगूर्जरधराधीश्वरपरमार्हतचौलुक्यमहाराजाधिराजश्रीकुमारपालदेवकारिते श्रीपार्श्वनाथसत्कमूलबिम्बसहितश्रीकुवरविहाराभिधाने जैनचैत्ये । सद्विधिप्रवर्तनाय बृहद्गच्छीयवादीन्द्रश्रीदेवाचार्याणां पक्षे आचन्द्रार्कं समर्पिते ॥

सं० १२४२ वर्षे एतद्देशाधिपचाहमानकुलतिलकमहाराजश्रीसमरसिंहदेवादेशेन भां० पासूपुत्र-भां० यशोवीरेण समुद्धृते श्रीमद्राजकुलादेशेन श्रीदेवाचार्यशिष्यैः श्रीपूर्णदेवाचार्यैः। सं० १२५६ वर्षे ज्येष्ठ सु० ११ श्रीपार्श्वनाथदेवे तोरणादीनां प्रतिष्ठाकार्ये कृते। मूलशिखरे च कनकमयध्वजादण्डस्य ध्वजारोपणप्रतिष्ठायां कृतायां। सं० १२६८ वर्षे दीपोत्सवदिने अभिनवनिष्पन्नप्रेक्षामध्यमण्डपे श्रीपूर्णदेवसूरिशिष्यैः श्रीरामचन्द्राचार्यैः सुवर्णमयकलशारोपणप्रतिष्ठा कृता॥ शुभं भवतु॥ छ॥"

संशोधनसमयेऽस्य नाटकस्यैकमेव पुस्तकं पत्तनस्थवाडीपार्श्वनाथभाण्डागारात् सुश्रावक वाडीलाल-हीराचन्द्र-द्वारा समुपलब्धम्। तच्चातिशुद्धं पुस्तकं कचित् कचिद्गलितपत्रम्। तथापि तेन संशोधितमिदम्। कचित्कचिद्वर्णगलितत्वात्स्वमत्या-न्यूनपूरणेन नवीनं मुद्रितम्। तत्र श्रीमद्भिः संशोध-कैर्दृष्टिर्निधेया—

श्रीमज्जगद्गुरुश्रीविजयधर्मसूरीश्वरपादसेवक

मुनिचन्द्रविजयः

॥ अर्हम् ॥

॥ शास्त्रविशारदजैनाचार्यश्रीविजयधर्मसूरिभ्यो नमः ॥

पण्डितप्रकाण्डश्रीमद्रामभद्रमुनिविरचितं

# प्रबुद्धरौहिणेयम् ।

यस्योपदेशपदमप्यवगत्य नित्यं
मुक्तिश्रियं सनुभूतः सपदि प्रपन्ने ।
स्वर्भूर्भुवःकमलकोशविकाशनैक-
प्रद्योतनः स जयताज्जिनवर्धमानः ॥ १ ॥

( नान्द्यन्ते )

सूत्रधारः—

सत्पुंसां चरितानि यानि कविभिर्व्यावर्णितान्यद्भुतं
सौभाग्यस्य पदं भवन्ति भुवने विस्तारमायान्ति च ।
तद्भावर्णनतत्परा अपि चिरं यान्ति प्रशस्तिं क्षिते-
स्तान्युच्चैश्चरितानि मे च कवयः प्रीणन्तु रङ्गाङ्गणम् ॥२॥

( पुरोऽवलोक्य सप्रमोदं ) अहह ! कथं प्रवर्तनेऽपि हर्षप्र-

दर्शं दर्शमहर्निशं भगवती दुग्धाम्बुधेरात्मजा
मन्ये तद्भयभङ्गुरेयमुररीचक्रे चिराचापलम् ॥ ८ ॥

रविशलः—कथय तावत्किं किमादिदेशैनं मुमूर्षुर्लोहखुरोऽस्य जनकः ? ।

सिंहलः—इदमादिदेश । वत्स ! निष्णातोऽसि शस्त्रपरिश्रमे, अलङ्कर्मीणोऽसि पश्यतोहरकर्मणि, अनाहतमतिर्भोऽसि मन्त्रुत्पन्नमतौ, जितश्रमोऽसि जङ्घालतायां, तत्र [न] काचिन्मे मनसि वैधुर्यावस्था संस्थापयमस्थितस्य । किन्तु निजपितरि प्ररूढमौढवात्सल्यातुच्छस्य वत्सस्य विशेषेणादिश्यते । यदि मदीयस्तनयोऽसि तदा यः किल सकलसुरासुरमनुष्यसंकुलायां परिषदि श्रीमहावीराभिधानः सद्धर्ममाचष्टे तदीयमस्मत्कुलाचारपाटच्चरं वचः कर्णाभ्यर्णसंचरिष्णुतां गच्छद्रक्षणीयमिति ।

रविशलः—अहो ! स्वसंतानतानवापनोददक्षा पितुः शिक्षा । (पुनर्विलोक्य) सिंहल ! दृश्यन्त्वया सर्वेऽप्यमी वसन्तोत्सवोन्मदिष्णुमनसः प्रभास्वरकान्तस्वराभरणभूषिता विचित्रवासोविशेषोन्मिषल्लक्ष्मीका लोकाः ? तदेहि त्वरिततरं गत्वा रौहिणेयाय संपादयामः ।

(इति निष्क्रान्तौ ।)

॥ विष्कम्भकः ॥

(ततः प्रविशति यथानुरूपोचितरचितनेपथ्यो रौहिणेयः कपिलरुक्केशः केकराक्षः पिङ्गलनासापुटः प्रवरश्च ।)

रौहिणेयः—( सर्वतोऽवलोक्य सकौतुकं ) अहह ! वसन्तावतारव्यतिकरसुन्दरभागस्य सुभगम्भविष्णुमकरन्दोद्यानस्य सौन्दर्यलक्ष्मीः । तथाहि—

कचिन्मल्लीवल्लीतरलमुकुलोल्लासितवना
कचित्पुष्पामोदभ्रमदलिकुलारब्धवलया ।
कचिन्मत्तक्रीडत्परभृतवधूगानसुभगा
कचित्कूजत्पारावतरतिलीलासुललिता ॥९॥

किं चात्र—

केचिद्वल्लवराजभामुजलताश्लेषोल्लसन्मन्मथाः
केचिन्मीलितलोचनाः पुलकिताः कुर्वन्ति गीतध्वनिम् ।
केचित्कामिनतापिकाधरदलं [illegible] पिबन्त्यादरात्
[illegible] पश्य [illegible] ॥१०॥

अन्यच्च—

[illegible]
[illegible]
आपाति [illegible]
[illegible]

( [illegible] )

यदेते पूर्वोक्ताः प्रकटविभवापास्तधनदा
गतश्रीकाश्रीकाश्रयमनुसरन्ति प्रियसखाः ।
मदोन्मादभ्रान्तस्वपरजनभावव्यतिकरा-
स्तदेतन्मन्येऽहं मम सुकृतराशेर्विलसितम् ॥ १२ ॥

तदेतन्मध्याद्यदि किमप्यपह्रियते मनस्तोषणं भूषणं रौद्रं दारिद्र्यं वस्त्रं भुवनजनमनःकेकिकादम्बिनी काचित्कामिनी तदद्यतनं दिनमवन्ध्यं भवति । यतः—

वणिग् वेश्या कविर्भट्टस्तस्करः कितवो द्विजः ।
यत्रापूर्वोऽर्थलाभो न मन्यते तदहर्वृथा ॥ १३ ॥

( नेपथ्ये )

(क) वल्लहसंगसुहियाण सुहय ! सुहओ स एस महुमासो।
पुण तव्विओअविहुराण नूणं मरणं विसेसेइ ॥१४॥

रौहिणेयः—( विलोक्य ससम्भ्रमं ) कथमेतन्मनुजमिथुनमापतति ?। तत्कथं मयि अन्तिकमापतिष्यते ?। किमेतौ कुरुतः ?। अतस्तावत्क्षणमेकं सहकारतरुणा तिरोधाय निरूपयामि ।

( इति सत्वरस्तथा करोति । )

( ततः प्रविशति प्रियार्पितभुजपल्लवः सलीलं नवयौवनः पुरुषः सर्वाङ्गीणाभरणभूषिता यौवनारम्भविशेषोन्मिषितलावण्या च वनिता । )

पुरुषः—( वनितां प्रति ) प्रिये मदनवति !,

---

( क ) वल्लभसङ्गसुखितानां सुभग ! सुखदः स एव मधुमासः ।
पुनस्तद्वियोगविधुराणां नूनं मरणं विशेषयति ॥

रौहिणेयः—( वनितामवलोक्य सस्पृहं )

किं शृङ्गारमयी ? किमु स्मरमयी ? किं दर्पलक्ष्मीमयी ?

किं पीयूषमयूखदीधितिमयी ? किं पुण्यवीथीमयी ? ।

किं वा विष्टपसृष्टिसौष्ठवमयी ? किं रूपसंपन्मयी ?

नो जाने विधिनेयमम्बुजमुखी कैश्चिद्दलैर्निर्मिता ॥२०॥

किञ्च—

मुक्तासीमन्तिकास्याः शिरसि वितनुते विभ्रमं कृत्तिकाणां

हारः शृङ्गारयोनेर्निधिकलशलसच्छूचूलाभस्तनान्तः ।

धत्तश्चन्द्रार्कबिम्बश्रियमनुसरतः कर्णयोः कुण्डले द्वे

कूजत्काञ्चीकलापः कलयति जघने शक्रकोदण्डकान्तिम् ॥

वनिता—(क) पियथम ! निसग्गदोहग्गसंसग्गसहाए अलं मे वत्तणकहाए। अहवा तुम्हारिसाणं निरन्तरसरणाणं गुणमणिमहोयहीणं लावण्णनिहीणं विहियनिरवग्ग[ह ? ]सोहग्गेणं कहं न धण्णणिज्जगुणभायणं भवामि ।

तं किं पि घडइ भुवणंमि माणसं पिम्मचंगिमागारं।

जस्संसग्गेण इयरं पि नूणं पावेइ परभायं ॥२२॥

पुरुषः—( सखेदं सर्वाङ्गमालिङ्गितुमिच्छति । )

---

(क) प्रियतम ! निसर्गदौर्भाग्यसंसर्गसहया अलं मे वर्णनकथया । अथवा युष्मादृशानां निरन्तरशरणानां गुणमणिमहोदधीनां लावण्यनिधीनां विहि-[illegible]सौभाग्येन कथं न वर्णनीयगुणभाजनं भवामि ।

तत्किमपि घटते भुवने मानसं प्रेमचङ्गिमागारम् ।

[illegible] संसर्गेण इतरदपि नूनं प्राप्नोति [illegible]

**रौहिणेयः**—( सविस्मयं शबरं प्रति ) अहो ! राकाशशाङ्कयोरिव सौदामिनीजलदयोरिव प्रीतिप्रद्युम्नयोरिवानयोरेव संयोगः श्लाघ्यते । भुवनमप्येताभ्यां विभूषितम् ।

नित्यं शिल्पिकलाकलापवसतेर्वस्तूनि संतन्वत–
　स्तत्किञ्चिद्भुवनाद्भुतैकगुणभृद्वस्त्वत्र निष्पद्यते ।
आत्मानं स्वगुणैः प्रकाशयति यद्यस्माच्च विश्वत्रयी–
　सृष्टिः पङ्कजविष्टरस्य नितरां धत्ते ध्रुवं सौष्ठवम् ॥२३॥

**वनिता**—( सर्वतोऽवलोक्य ) ( क ) पाणनाह !,
चित्तानिलेण कामस्स विजयजत्तुम्मुहस्स भुयणम्मि ।
आउहसालाउ व पयडियाउ पुप्फियवणालीओ ॥ २४ ॥
सदेहि पुप्फाणि अवचणिय एदंमि सीदलकदलीहरे चिरयालफलिदमणोरथमहीरुहफलं कीडारससुहमणुहवाव ।

**पुरुषः**—( स्वगतं )

ऋतुर्वसन्तः स्वस्तुल्यं घनं निर्विजनं वनम् ।
पक्ष्मलाक्षी स्मरक्षीबा दृष्टः पुण्यैश्चिरादहम् ॥ २५ ॥

( प्रकाशं ) प्रिये मदनवति ! अद्य चिराचिन्तितमनोरथोऽनुभवतीमवततार । ततो यत्किमपि प्राणेश्वरी ममादिशति

( क ) प्राणनाथ !
चैत्रानिलेन कामस्य विजययात्रोन्मुखस्य भुवने ।
आयुधशाला इव प्रकटिताः पुष्पितवनाल्य. ॥
हे पुष्पाणि अवचीय एतस्मिन् शीतलकदलीगृहे चिरकालफलितमनो-
क्रीडारसमनुभवावः ।

सदस्तु। किन्तु कः किल प्रथमं प्रचुरप्रसूनान्यादायैतत्कदलीगृहमनुसरति ? । (इति प्रतिज्ञाय पृथक्पृथग्दिशो गमनं नाटयतः । )

वनिता—( पुष्पावचयं नाटयति । )

रौहिणेयः—

पुष्पार्थं प्रहिते भुजेऽनिलचलच्चीनांशुकाविष्कृत
सल्लावण्यलसत्प्रभापरिधिभिर्दोर्मूलमूलङ्कषः ।
ईषन्मेघविमुक्तविस्फुरदुडुज्योत्स्नाभरभ्राजित-
व्योमाभोगमृगाङ्कमण्डलकला रोहत्यमुष्याः स्तनः ॥२६॥

अन्यच्च, अरे शबर ! नेयमस्य करगृहीनी, किन्तु महेभ्यकुलोत्पन्ना स्वैरिणी काचिदित्यनुमानतो निश्चीयते । यदि वा किमनया प्रस्तुतप्रयोजनविघ्नकारिण्या मीमांसया ? । भवतु, या काचिद्भवति गर्लनामपहरामि । ( इति तदभिमुखं परिक्रम्य पुनः पश्चादभिमुखं कतिचित्पदानि दत्त्वा शबरं प्रति) यदीमां नेदीयःप्रदेशस्थिते भर्त्तर्यपहरिष्ये तन्नूनमियं पूत्करिष्यते । मत्प्राणितस्यापि संदेह । तदत्रस्थ एव क्षणं मर्षयामि यावदसौ दूरान्तरं व्रजति ।( इति ऊर्ध्वस्थ एव तद्गमनमवलोकयति । ) कथं तिरोभूत एवासौ तत्तस्मिन्नहमेनामपहरामि । त्वं पुनरेनमुपपतिं केनापि कैतवेन निर्वापयेगच्छेः ।

शबरः—( क ) एवं किल्लिस्सं ।

रौहिणेयः—( तामुपसर्प्य सानुनयमिव ) सुतनु ! किमर्थ-

(क) एवं करिष्ये ।

मस्मादृशेऽप्याज्ञाकारिणि जने सति आत्मनैवंविधमनुचित-मनुष्ठीयते ? ।

वनिता—( सहसा तमवलोक्य साशङ्कं स्वगतं ) (क) को एस दुरायारो ? । जो किल,

अदिनिदयदुट्ठरउद्दखुद्दरत्तच्छिछोहदुप्पिच्छो ।
आवद्धपिंडियजुगो अइपिंगलकुडिलघणकेसो ॥२७॥

ता किं मण्णे एस तक्करो ?, अहवा कह नामेह तक्कर-संभवो ?, जदो अणेगलोगसंकुलमज्झमुज्जाणं। जइ वा ससुर-कुलपरिकओ कोऽवि, तप्परिचएण ममेयं पयंपियं। यदि ताउं ममं मा उवलक्खेदु। ( इत्यनाकर्णितकेन पुनः पुष्पाण्युपचिनोति।)

रौहिणेयः—किमिति मामवगणयसि ?, यद्वाक्यं नाकर्णयसि ।

वनिता—( अन्यतो विलोकयन्ती ) (ख) कोऽवि(ऽसि) तुमं ?।

रौहिणेयः—( सगर्वं ) आ ! कथं मामपि न जानासि ?,

येनाखिलं पुरमिदं स्वपराक्रमेण
हृत्वा धनं जनमनीयत निर्धनत्वम् ।

---

(क) क एष दुराचारः ? । यः किल,

अतिनिर्दयदुष्टरौद्रक्षुद्ररक्ताक्षिक्षोभदुष्प्रेक्ष्य ।
आबद्धपिण्डिकायुगोऽतिपिङ्गलकुटिलघनकेशः ॥

तत्किं मन्ये एष तस्करः ?। अथवा कथं नामेह तस्करसंभवः ?। यतोऽनेकलोकसंकुलमध्यमुद्यानम्। यदि वा श्वशुरकुलपरिकरः कोऽपि, तत्परिचयामेतत्प्रजल्पितम्। यदि तावन्मां मा उपलक्षयतु।

(ख) कोऽपि (ऽसि) त्वम् ?।

नीतं समुद्यतिमिह स्वकुलं च येन
सोऽहं मलिम्लुचपतिर्ननु रौहिणेयः ॥ २८ ॥

घनिता—( सभयं ) (क) कथं सच्चकं य्येव तुमं तक्करो? ।

रौहिणेयः—अथापि किं कश्चित्संदेहः ?, तस्करोऽस्मि ।

घनिता—( वेपमाना तरुमूले निलीयते । )

रौहिणेयः—घनिते ! अग्रतो भव ।

घनिता—( पूत्कर्तुमिच्छति । )

रौहिणेयः—( सक्रोधं ) यदि पापे ! पूत्करिष्यसि ततस्ते शिरः कर्तयिष्ये ।

घनिता—( कथं कथमपि साहसमवष्टभ्य ) (ख) अरे दुराचार ! यदि मम पिययमो एदंमि अंतरे आगमिस्सदि ता नूणं न सुंदरं संपज्जिस्सदि ।

रौहिणेयः—कस्ते प्रियः ? ।

घनिता—(ग) जो इत्थ ( इत्यर्धोक्ते तूष्णीमास्ते । )

रौहिणेयः—संमत्यहमेव भवत्याः स्वामी, किमन्येन ? । तद्यदि मामितं भीणासि तत्त्वरितमग्रतो भव । नो चेदनयाऽसिधेनुकया शिरः कूष्माण्डपातं पातयिष्यामि । ( इति छुरिकामुत्क्षिपति । )

---

(क) कथं सत्यमेव त्वं तस्करः ? ।

(ख) अरे दुराचर ! यदि मम प्रियतमो एतस्मिन्नन्तरे आगमिष्यति तन्नूनं न सुन्दरं संपत्स्यते ।

(ग) योऽत्र ।

येनापि वन्दीकृता ?, तत्कमप्यभ्यर्णवर्तिनं जनं पृच्छामि तद्गमनशुद्धिम् । ( इति दिशोऽवलोकयति । )

शबरः—( प्रकटीभवति । )

पुरुषः—( समवलोक्य ) यदि पुनरसौ किमपि कथयति । ( इति समुपगम्य नीचैः स्वरं ) भद्र ! क्वापि दृष्टा अभिनवाभरणभूषिता वनं परिभ्रमन्ती भवता वनिता ? ।

शबरः—(क) इत्थ न कावि दाव दिट्ठा, परं फल-पल्लसंगधिदनन्दे लोमसभयल्लाल्लनयने पल्लिवालपुलिसपलिखित्ते उज्जाणं भमंते दिट्ठे केऽवि एगे पुलिसे ।

पुरुषः—( स्वगतं ) नूनं तेन तद्भर्त्रा भाव्यम् । (प्रकाशं) भद्र ! कियद्दूरे दृष्टः ? ।

शबरः—(ख) एस ग्येव लुवण्णंतलिदे संपदं किंपि मंत्रयंते चिट्ठदि ।

पुरुषः—( स्वगतं ) निश्चितं मम मारणेच्छया किमपि मन्त्रयते । ( प्रकाशं ) भद्र ! ज्ञातं त्वया किमप्यालोचयन्ति ? ।

शबरः—( सकपटं वर्णौ पिधाय ) (ग) हगे न किं पि जानामि । ( इत्यभिधाय निष्क्रान्तः ।

---

( क ) अत्र न कापि तावद् दृष्टा । परं फलपल्लवसंगन्धिनन्दने लोमशभल्लूकनयने पल्लिपालपुरुषपरिक्षिप्ते उद्यानं भ्रमन् दृष्टः कोऽपि एकः पुरुषः ।

( ख ) एष एव सुवर्णतिलके सांप्रतं किमपि मन्त्रयन् तिष्ठति ।

( ग ) वयं ( " आदंवरदेदंसे " सि० ४-४-३०१ ) न जानीमः ।

श्मशाननिवासी रौहिणेयः । भवतु, गोपनं भवान् क्व गमिष्यति ? ।

शबरः—( क ) मायागिहमज्झे किं पि चोरिदं (हरिदुं) रोहिणेएण णिवेशिदे हगे ।

पर्वतकः—प्रथम यदि स्वं निवेदय रौहिणेयाय । अह-मपि प्रयोजनाय गच्छामि ।

( इति उभावपि निष्क्रान्तौ । )

॥ विष्कम्भकः ॥

---

( ततः प्रविशति रौहिणेयः शबरश्च । )

[ रौहिणेयः — ] किं निर्णीतं भवता ? ।

शबरः—( ख ) अज्ज एशे महद्धिवशेट्ठिपुत्ते पुरंपि धणदत्तगेहंमि वीवाहिदे लच्छीए सरिशं पविश्शदि, तदो तत्थ गन्तव्वं ।

रौहिणेयः—( विलोक्य सस्मितं ) अहो ! निजरूपानु-रूपं विदूषकरूपं परिधृतवानसि । अहं तु अत्रैव गतः मरी-चिकागतं यथासमयोचितं नेपथ्यमाधास्ये । ( ऊर्ध्वमवलोक्य )

शूलीभिषतमिश्रकुण्डलिकुलं विश्वाञ्जनव्याकुलं
नीत्वा भागमर्धपविश्यारिमयी भ्रान्त्वा च विश्वं विपत्

---

( क ) एतन्नगरमध्ये किमपि हर्तुं रौहिणेयेन निवेशितोऽहम् ।

( ख ) अद्यैष महर्द्धिकश्रेष्ठिपुत्रः एतस्मिन् धनदत्तगेहे विवाहितो लक्ष्म्या सदृशं प्रविशति, तत्तत्र गन्तव्यम् ।

कल्लोलविलास स्वर्णकिताभरणदृविरः सहस्रमहस्तनुः शिरः-
शैलोल्लसितकौस्तुभाधिकश्री छिन्नलक्ष्मगुणानयः सवृत्तो यः उ-
मापाश्रमवर्तीम । ।

शौरिणोपः—अयं मावतुरः, इयं चास्य वधूः । कौ पु-
नारस्य हितौ ? ।

चापरः—( क ) अयं पुत्तरनंवव्वलीओ गुमटाभिहाणो
जणओ । इयं च सव्वंगीणरणालंकरणसाविदा कुंकुमचउविद-
सामद्दा मणोल्लमा माआ । ( इति दर्शितमथ दर्शयति । )

शौरिणोपः—किमभिधानः सुतः ? ।

चापरः— ( ख ) मणोम्भवो णाम ।

शौरिणोपः—( सा विलोक्य )

आकारः स्मरगोचरः स्वकमृता वक्रप्रभा स्पर्धते
नीलाम्भोजमविजिष्णुनी च नयने कण्ठोऽस्य कम्बुच्छविः ।
वाचः स्निग्ध[मुरा]लपल्लवपट्टनः पादौ प्रवालप्रभौ
वर्णः स्वर्णसवर्णविभ्रमपरः किं वर्ण्यतेऽयं वरः ? ॥२॥

किञ्च—

मौलौ यस्य मसाम्यशिरयति निमिरं शेखरः स्वर्णभाभिः
कण्ठे मुक्ताकलापः किरति दिविगुरोर्मण्डलस्योचितश्रीः ।
मानस्पार्द्धिस्यमस्मी क्षिपति मणिरुचा हस्तगृधं च हस्ते

---

( क ) अयं स्थूलवक्षाभरणः गुमटाभिधानो जनकः । इयं च सर्वा-
ङ्गीणरत्नालङ्करणशोभिता कुङ्कुमचर्चितदेहा मनोरमा माता ।

( ख ) मनोभवो नाम ।

यतो बहपायानि श्रेयांसि । ततो गृहमध्य एव कारयिष्यामो वर्धापनकोत्सवम् ।

श्रेष्ठी—( साक्षेपं ) किमर्थम् ? ।

रत्नाकरः—किं न श्रुतं भवद्भिर्दक्षिणस्यां दिशि क्षुतम् ? ।

श्रेष्ठी—श्रेष्मविकारा अपि यद्यस्मदारम्भाणां भङ्गमाधास्यन्ति तत्कथं दुर्जनानपाकरिष्यामः ? तत्कारय यथादिष्टम् ।

( रत्नाकरस्तथा कारयति । )

रौहिणेयः—( शबरं प्रति साश्चर्यं ) पश्याहो ! पश्य ।

स्फूर्जत्तूर्यनिनादनृत्यदखिलस्फाराङ्गनाराङ्गना-
   वर्गस्वर्गगजेभकुम्भयुगलापीनस्तनास्फालनैः ।
त्रुट्यन्मौक्तिकमालिकामलगलन्मुक्ताफलम्भोज्ज्वलो
   धत्तेऽम्भोधितटीसमानयदनामेतद्गृहमाङ्गणम् ॥ ७ ॥

अन्यच्च—

ताम्बूलरागरुचिरस्फुरदोष्ठबिम्बाः
   कालेयकस्तबकपूर्णललाटपट्टाः ।
कौसुम्भवस्त्ररुचिरं जितदिग्विभागा
   गायन्ति जारपरवनिताः कलमङ्गलानि ॥ ८ ॥

शबरः—( क ) एसे समये, तदो एदाणं मज्झे गच्छिय अहं नयेमि । तए उण सचिंतिदमणुट्ठिदव्वं । ( इति तन्मध्ये

---

( क ) एष समयः, तत एतासां मध्ये गत्वाऽहं नृत्यामि । त्वया पुनः

ततो वहणपात्राणि क्षेपयामि । ततो गृहमध्य एव कारयिष्यामो वर्धापनकोत्सवम् ।

श्रेष्ठी—( साक्षेप ) किमर्थम् ? ।

रत्नाङ्गदः—किं न श्रुतं भवद्भिर्दक्षिणस्यां दिशि क्षुतम् ? ।

श्रेष्ठी—श्लेष्मविकारा अपि यशस्वदारम्भाणां भङ्गमापादयन्ति तत्कथं दुर्जनानपाकरिष्यामः ? तत्कारय यथादिष्टम् ।

( रत्नाङ्गदस्तथा कारयति । )

रौहिणेयः—( शबरं प्रति साश्चर्यं ) पश्यारे ! पश्य ।

स्फूर्जत्पूर्वनिनादतूर्यदगिन्त्कारसाराङ्गना-
वर्गोत्सर्गसंभ्रमकुम्भयुगलापीनस्तनास्फालनैः ।
त्रुट्यन्मौक्तिकमालिकातलगलन्मुक्ताकदम्बोज्ज्वलां
पश्याम्भोधिवदोघमानपटलामेतद्गृहाङ्गणम् ॥ ७ ॥

अन्यच्च—

ताम्बूलरागरुचिरस्फुरदोष्ठबिम्बाः
कालेयकस्तरकपूर्णलसत्पदाः ।
कौसुम्भवस्त्ररुचिरं जितदिग्विभागा
गायन्ति जातवनिताः कलमङ्गलानि ॥ ८ ॥

शबरः—( क ) एसे समये, सदो एदाणं मज्झे गदिअ अहं नयेमि । तए उण सचिंतिदमणुट्ठिदव्वं । ( इति तन्मध्ये

( क ) एष समयः, तत एतेषां मध्ये गत्वाहं नयामि । त्वया पुनः

गायकनर्तकनटविटभण्डकलावेदवादचतुराणाम् ।
अर्थः कथमभविष्यल्लोके यद्युत्सवा न स्युः ॥ ९ ॥

शबरः—( सहर्षमिव ) ( क ) जयदु जयदु समग्गनेगमवग्गचूलामणी सुभदसेट्ठी । अहो ! सामिणो सयलकलाकलावकोसल्लं । सामि ! दा महापसादो किदो । जिदं जिदमम्हेहिं । ( इति कटीतटं वादयन्नृत्यति । )

( सर्वे हसन्ति । )

रत्नाङ्गदः—( सकौतुकं सोपहासं च )
कर्णौ सर्पफणोपमौ पिठरिकाधःपीतवर्णा तनु-
र्नेत्रं चक्रसुदग्रदन्तयुगमतिस्थूलं त्रिकोणं शिरः ।
मार्जाराक्षिसदृक्षपक्षियुगलं द्विशाश्च कूर्चे कचा
भालं कालकरीरकर्परनिभं रूपं तदस्याद्भुतम् ॥ १० ॥

मनोरमा—( ख ) वत्स रयणंगय ! अहं गिहे गन्तूण सव्वे पउणेमि । तुम्भेहिं पुण गिहप्पवेसमुहुत्तं सिग्घं साधिदव्वं ( इत्यभिधाय निष्क्रान्ता । )

( रत्नाङ्गदो विहस्य पुरुषस्य कर्णे एवमेव । )

पुरुषः—एष शीघ्रमागच्छामि । ( इत्यभिधाय निष्क्रान्तः । )

---

( क ) जयतु जयतु समग्रनैगमवर्गचूडामणिः शुभदश्रेष्ठी । अहो ! स्वामिनः सकलकलाकलापकौशलम् । स्वामिन् ! तव महाप्रसादः कृतः । जितं जितमस्माभिः ।

( ख ) वत्स रत्नाङ्गद ! अहं गृहे गत्वा सर्वं प्रगुणयामि । युष्माभिः पुनर्गृहप्रवेशमुहूर्तं शीघ्रं साधयितव्यम् ।

( नेपथ्ये )

( क ) अहं नागमिस्सं । गच्छ तुमं ।

श्रेष्ठी—रत्नाङ्गद ! कोऽयम् ? ।

रत्नाङ्गदः—स्वामिन् ! वामनिकाऽऽनीयते ।

श्रेष्ठी—किमर्थम् ? ।

रत्नाङ्गदः—नृजलमृते पुरीषस्य नान्यद् द्वितीयम् । अस्य नर्तकस्य वामनिकैव संयुज्यते ।

(ततः प्रविशति पुरुषेण सानुनय बाह्वो. समाकृष्यमाणा वामनिका ।)

वामनिका—( सरोषं ) ( ख ) अहं न नच्चिस्सं न नच्चिस्सं ।

पुरुषः—रत्नाङ्गद ! एषा समानीता ।

रत्नाङ्गदः—( सकौतुकं तामुपसर्प्य ) वामनिके ! एष त्वदीयोत्सवस्तत्किं न नृत्यते ? । (इति तां बलात्कारेण रङ्गमध्ये प्रविश्य प्रवेश्य स्वस्थानमुपसर्पति । )

वामनिका—( ग ) नच्चदु जो को वि नच्चदि । अहं उण न नच्चिस्सं । जदो न इत्थ सगुणमणुस्साण मग्गो ।

शबरः—(सक्रोधवक्रदृष्ट्या विलोक्य सेर्ष्यं)*

---

( क ) अहं नागमिष्यामि । गच्छ त्वम् ।

( ख ) अहं न नर्तिष्यामि न नर्तिष्यामि ।

( ग ) नृत्यतु यः कोऽपि नृत्यति । अहं पुनर्न नर्तिष्यामि । यतो नात्र सगुणमनुष्याणां मार्गः ।

---

* अत्र कियान्धिन्पाठस्त्रुटितः ।

[ यामनिका—] (क) जत्थ एदारिसा स(सु) रूवा नचकलाकुसला तत्थ किमम्हारिसाणं नच्चिदुं जुत्तं ? ।

शबरः—(ख) अहो ! कुहितकंजिणीए पीयूष(पेऊस)-कुण्डेण समं सोहग्गसमसीसी । अहो ! खलकुट्टीए गुलेण सद्धिं पालिप्पद्धी । (रत्नाङ्गदं प्रति) लयणंगय ! पिचुमन्दकन्दलीए रसालरसस्स य केलिसे तुमए संयोगे किते ? । ( [इति] निभृतं हसन्नन्यतोऽवलोकयति । )

यामनिका—(सरोषं) (ग) अरे अट्टयणीतणंधय ! आभव्वं पभूदाविरु(भू)ददोसघसमसीसीसंट्ठिदच्छुदाभंधय ! इर्फ दाव मम ठाणे नच्चेसि अवं पुण ममं पि उवहसेसि ता तुमं तधा गच्छाहि जधा न पुणो दीसेसि । (इति तत्समुखं करा-ङ्गुलीर्मोटयति । )

शबरः—(घ) आ दासी(ए)धीदे ! पुरिसपवंचणेक्कचिट्ठो-

(क) यत्रैतादृशा सुरूपा नृत्यकलाकुशलास्तत्र किमस्मादृशां नर्तितुं युक्तम् ? ।

(ख) अहो ! कथितकाञ्जिकायाः पीयूषकुण्डेन समं सौभाग्यसमशीर्षी । अहो ! खलकुट्या गुडेन सार्धं प्रतिस्पर्धा । रत्नाङ्गद ! पिचुमन्दकन्दल्या रसालरसस्य च कीदृशस्त्वया संयोगः कृतः ? ।

(ग) अरे अट्टजनीस्तनन्धय ! अभव्य प्रभूताविर्भूतदोषसमशीर्षीस्थितच्छुदान्धक ! एवं तावन्मम स्थाने नृत्यसि अथ पुनर्ममापि उपहससि तस्मात् तथा गच्छ यथा न पुनर्दृश्यसे ।

(घ) आः दास्याःपुत्रि ! पुरुषप्रवञ्चनैकचेष्टितप्रभृते ! निर्गतदौ-र्भाग्यदुष्टे ! सौभाग्यमण्डनमुद्रं मालय (अपि) [illegible] गच्छ यत्र गच्छ यत्र प्रथमं के पीतवर्णं गतं । भविष्यसि [illegible] । [illegible] दूरी-कृतेन [illegible] त्वं गर्विता । तदस्माकं तदेव..............[illegible] यदि ।

रत्नाङ्गदः—(अक्षिनिकोचं कुर्वन् सरोषमिव) अरे ! एषा वराकी नागरदया उत्थापयितुमारब्धा । तदलं दूरीभूय तिष्ठ । यथेदं यथेष्टं नृत्यति ।

शबरः—(क) भवतु स्वामिन् ! एते दूरीभूय तिष्ठामः । ( इति सर्वे मिलित्वा दूरे गत्वा [illegible] । )

रत्नाङ्गदः—वामनिके ! यथाभिरुचितं नृत्यताम् ।

वामनिका—( वक्रोक्तिं कृत्वा ) (स्वगतम्) कथं नूनं विना नर्तिष्ये ? ।

रत्नाङ्गदः—( सक्रोधमिव ) अरे ! किं न पश्यत पूर्वं नृत्यन्तीं वामनिकां ? यत्पूर्वं न वादयत । तदधुना वादयत ।

( सर्वे वाद्यं कुर्वन्ति । )

( वामनिका हस्तावुत्क्षिप्य नृत्यति । )

( [illegible] कृत्वा [illegible] [illegible] कर्णे कृत्वा [illegible] नर्तयति । )

( [illegible] सर्वे हसन्ति । )

रौहिणेयः—( स्वगतम् ) अहो ! [illegible] । तदहं सांप्रतं स्वविचिन्तितमनुतिष्ठामि । ( इति निष्क्रान्तः । )

श्रेष्ठी—( विहस्य ) रत्नाङ्गद ! अहो ! [illegible] [illegible] । यथाहि—

---

(क) [illegible] ! [illegible] ।

(ख) [illegible] [illegible] !।

रत्नाङ्गदः—(अङ्गुलिस्फोटं कुर्वन् सरोषमिव) अरे ! एषा वराकी तावदनया उद्घाटितुमारब्धा । तत्क्षणं दूरीभूय तिष्ठ । यथेष्टं यथेष्टं नृत्यति ।

शाबरः —(क) रअणंगअ ! एशे तुण्हिक्कीए चिट्ठदि ।
( इति वंशं प्रक्षिप्य तूर्णं समीपदेशमनुसरति । )

रत्नाङ्गदः—यामलिके ! यथारुचितं नृत्यताम् ।

यामलिका—( सकौतुकं कृत्वा ) (ख) ता कधं तूरं विणा णच्चिस्सं ? ।

रत्नाङ्गदः —( गन्धर्वकान्प्रति ) अरे ! किं न पश्यत नृत्तसतृष्णां यामलिकां ? यूयं न वादयत । तदावादयत तूर्यम् ।

( गन्धर्वकास्तथा कुर्वन्ति । )

( यामलिका हस्तावुत्क्षिप्य नृत्यति । )

( शबरस्तस्याः पृष्ठतः तन्मस्तकोपरि छत्राकारौ करौ कृत्वा मुखं दन्तांश्च वक्रीकुर्वन् कटीं नर्तयति । )

( मुखवस्त्राणि पिधाय सर्वे हसन्ति । )

रौहिणेयः—( स्वगतं ) अहो ! शबरस्य कपटपटिमा । तदहं सांप्रतं स्वचिन्तितमनुतिष्ठामि । ( इति निष्क्रान्तः । )

श्रेष्ठी—( विहस्य ) रत्नाङ्गद ! अहो ! हास्यरसस्य परमप्रकर्षः । तथाहि—

---

(क) रत्नाङ्गद ! एषस्तूष्णीकस्तिष्ठतु ।

(ख) तत्कथं तूर्यं विना नर्तिष्यामि ?।

श्रेष्ठी—अहो ! जनन्या अपत्यस्नेहः, ततो नृत्यतु वराकी । पूरयतु सुचिरसञ्चितमनोरथमालिकाः । यतस्तदेव स्त्रीणां प्रार्थनीयम् ।

आदौ सद्वरवाञ्छा तदनु रुचिरतराः कल्पसंकल्पनास्ता-
स्तद्भोगाभोगलिप्सा प्रतिदिवसमतोऽपत्यभावाभिलाषः ।
इत्थं संपूर्णकामा अतनुसुतनुजोद्वाहहर्षातिरेका-
न्नृत्यन्ति स्कन्धदेशोपरि विधृतगुणास्तारतारं तरुण्यः ॥१२॥

शबरः—(सहर्षमिव) (क) एदाओ दो वि वेवाहिणीओ वधूवरं खंधेहिं ठविय सहरिसं नचन्तीओ सोहंति । ता वामणिगे ! तुमए खंधठिदाए अम्हे वि नचिस्सामो । आलुहसु मम खंधदेसं ।

( वामनिका नाट्येन तत्स्कन्धदेशमध्यारोहति । )

शबरः—(गन्धर्वकान् प्रति) (ख) अले ! गोलीलच्छीओ विव एदाओ सिद्धिणीओ सगुणविवाहेसु नचंति । ता तुज्झे निद्दयं तूलानि वाएध । ( इत्युच्चैस्तूर्यनिनादेन तन्मध्यस्थः शबरो नृत्यति तत्स्कन्धस्थिता च वामनिका । )

( चीरिकासर्पो युवतिकक्षान्तरादधः पतति । )

---

(क) एते द्वे अपि वैवाहिन्यौ वधूवरं स्कन्धे स्थापयित्वा सहर्षं नृत्यन्त्यौ शोभेते तद्वामनिके ! त्वयि स्कन्धगतायां वयमपि नर्तिष्यामः । आरोह मम स्कन्धदेशं ।

(ख) अरे ! गौरीलक्ष्म्याविव एते सिद्धिन्यौ स्वगुणविवाहेषु नृत्यतः । यूयं निर्दयं तूराणि वादयत ।

**सर्वेऽपि**—(सर्पमवलोक्य) सर्पः सर्पः । (इति समयमन्यान्यदिक्षु व्रजन्ति । )

( रौहिणेयः समयमिव कियद्भूमिं गत्वा स्त्रीवेषमुत्सारयति । )

( वरस्तन्मुखमवलोक्योपलक्ष्य च रोदिति । )

**रौहिणेयः**—(साधिक्षेपं) अरे ! तिष्ठ । मा रोदीः । यदि रोदिषि तदाऽनया क्षुरिकया कर्णौ कर्तयिष्यामि । ( इति क्षुरिकां दर्शयति । )

( वरः समयं तूष्णीमास्ते । )

**रौहिणेयः**—यावन्न कोऽपि मामवलोकयति तावत्त्वरिततरं गिरिगह्वरं विशामि । ( इति पश्चादभिमुखमवलोकयन् निष्क्रान्तः । )

**शबरः**—( सर्वतोऽवलोक्य ) ( क ) निग्गदे लोहिणेए । तओ एए जाव भुयगभयभिंभला चिट्ठन्ति ता वामनियाए वरारोहं (वरावहारं) शंशिऊण पलाएमो । ( इति तां स्कन्धात्परित्यज्य सहसा भूमौ, मकारां ) वामनिगे ! शिट्ठिपुत्ते तक्कलेणावहलिदे । ( इत्यभिधाय निष्क्रान्तः )

( वामनिका भूपातपीडया मूर्छामभिनयति । )

**श्रेष्ठी**—( ससंभ्रमं ) अपसरतापसरतास्मादपायस्थानात् । अरे रत्नाङ्गद ! विलोकय क्वापि विषधरम् । अन्यथा दक्ष्यति कमपि ।

---

( क ) निर्गतो रौहिणेयः । तत एते यावद्भुजगभयविह्वलास्तिष्ठन्ति तावद् वामनिकायै वरापहारं शंसित्वा पलायामहे । वामनिके ! श्रेष्ठिपुत्रस्तस्करेणापहृतः ।

रत्नाङ्गदः—( सहसोपसृत्य ) क्व आस्ते ?, क्व दृष्टः ?।
( इति सर्वतोऽवलोकयन् सर्पाकारां तां चीरिकामवलोक्य )*

[श्रेष्ठी—]( स्वगतं ) कथमपिपर्यापर्यः सर्वतः मल्लिप्ता ?, तन्नूनं केनचिद्विचारेण द्रव्यजिघृक्षया चीरिकासर्पधके। ( प्रकाशं ) रत्नाङ्गद ! निश्चितं कस्यचिदप्योर्थेष्टितमदः। तदवलोकय सर्वमप्यागन्तुकं स्वकं च लोकम्। मा कस्यापि वस्त्रादि विभूषणं वा गतं भविष्यति।

रत्नाङ्गदः—( सर्वजनमालोकयापृच्छ्य च श्रेष्ठिनं प्रति ) स्वामिन् ! यथास्थितस्ताऽऽस्ते लोकः।

श्रेष्ठी—( साशङ्कं विलोक्य ) रत्नाङ्गद ! कथं [न] क्वापि विलोक्यते मनोरथः ?। तदवलोकय क्वापि।

रत्नाङ्गदः—आस्ते मातुः पार्श्वे।

( प्रविश्य पटाक्षेपेण )

मनोरमा—( साक्षेपं ) ( क. ) रयणंगय ! अहो ! कोउगं तुम्हाणं। कधं न जाणध तुज्झे गिहप्पवेसलग्गं ?, अभित्थोवावसिट्टा ज्जेव एवं विलंबध। ता दो समाणेध सिग्घं पुत्तयं। साहिज्जइ गिहप्पवेसलग्गं।

श्रेष्ठी—( ससंभ्रमं ) कथं नास्ति स्वत्पार्श्वे सुतः ?।

( क. ) रत्नाङ्गद ! अहो ! कौतुकं युष्माकम्। कथं न जानीथ यूयं गृहप्रवेशलग्नं, यदभ्यवसिता एवं विलम्बध्वे। ततः समानयत शीघ्रं पुत्रकम्। साध्यते गृहप्रवेशलग्नम्।

* अत्र किंचि[illegible]।

मणोरमा—( क ) इधयं य्येव तुम्हपासे मिलीय अहं गिहं गदा ।

श्रेष्ठी—( सरोषं ) अहो ! भवत्याः प्रमादपारवश्यम् । सांप्रतमेव त्वं सुतं स्कन्धमारोप्य नृत्यन्ती भुजगभयान्नष्टा ।

मनोरमा—( सातङ्कं ) (ख) नाथ ! नाहमज्ज नचिदा । न वा करेण पम्हट्ठो पुत्तओ । दट्ठी (ट्ठा) ता (?), किं नेदं ? ।

श्रेष्ठी—निश्चितं तर्हि केनापि त्वत्कपटव्यपदेशेन सुतोऽपजह्रे ।

वामनिका—( चेतनामास्थाय मन्दस्वरं ) ( ग ) एत्थ चिट्ठदि ।

श्रेष्ठी—( समन्ताशं सर्वैः सह तामुपसृत्य ) कथमत्र मनोरथोऽस्ति ? ।

वामनिका—( मन्दस्वरं ) ( घ ) नहि मणोरहो, किंतु गयमणोरहा संभग्गकडियडा मंदभाइणी वामणिया ।

श्रेष्ठी—( सविषादं ) यदि नास्मन्मनोनन्दनो नन्दनस्तत्किमन्येन ? ।

( क ) त्वयैव युष्मत्पार्श्वे मिलित्वा अहं गृहं गता ।

( ख ) नाथ ! नाहमत्र सुप्ता । न वा करेण प्रमृष्टः पुत्रकः । दृष्टा तावत्, किमिदम् ? ।

( ग ) अत्र तिष्ठति ।

( घ ) नहि मनोरथः, किन्तु गतमनोरथा संभग्नकटितटा मन्दभागिनी वामनिका ।

धामनिका—( सबाष्पं ) ( क ) पुत्तओ तक्करेणा-वहरिदो ।

रत्नाङ्गदः—( साक्षेपं ) कथं जानासि ? ।

धामनिका—( ख ) शबरेण निग्गच्छंतेणेदं संसिप अहं खंधादो तथा खोणीए खित्ता जधा सव्वंगेहिं भग्गा । ता हं निब्भग्गिणी कहं भविस्सं ? । (*इति मन्दं मन्दं रोदिति ।*)

रत्नाङ्गदः—( सौत्सुक्यं ) कियद्वेला गतस्य ? ।

धामनिका—( ग ) अहं पीडाए मुच्छिदा तदो न जाणामि ।

श्रेष्ठी—हा वत्स ! हा विनयमण्डन ! हा कुलीन ! * तिलक ! क गतोऽसि । देहि मे प्रतिवचनम् । ( इति सहसा मूर्च्छति । )

मनोरमा—(घ) हा वत्स ! हा सिरीसकुसुमसोमाल ! हा नियसरीरसुंदेरिमसमुज्जासियसपरसुंदेर ! कर्हि गदो ? ।

( क ) पुत्रकस्तस्करेणापहृत. ।

( ख ) शबरेण निर्गच्छतेदं संक्षिप्याहं स्कन्धात्तथा क्षोण्यां क्षिप्ता यथा सर्वाङ्गैर्भग्ना । तदहं निर्भाग्या कथं भविष्यामि ? ।

(ग) अहं पीडया मूर्छिता ततो न जानामि ।

(घ) हा वत्स ! हा शिरीषकुसुमसुकुमार ! हा निजशरीरसौन्दर्यसमुज्ज्वासितस्वपरसौन्दर्य ! कुत्र गत. ? । देहि मे प्रतिवचनम् । दुर्दैवेन मन्दभागिन्या. ।

* अत्र कियाँश्चित्पाठत्रुटितः ।

देहि मे नियवयणं । दुदंसणं मंदभाइणीए । ( इत्युच्चैःस्वरं रोदिति । )

रत्नाङ्गदः—( ससंभ्रमं ) अरे ! शीघ्रं चन्दनैरभिषिञ्चत । कदलीपत्रैर्वीजयत ।

( सर्वेऽपि यथादिष्टमनुतिष्ठन्ति । )

श्रेष्ठी—( चेतनामास्थाय सदैन्यं ) हा विधे ! भग्नोऽस्मन्मनोरथः पुत्रापहारमहादम्भोलिदण्डघातेन । हा वत्स ! क पुनस्त्वामवलोकयिष्ये ? ।

मत्पुण्यद्रुमनव्यपल्लवलसल्लक्ष्मीलताकुड्मल !
मत्सम्प्रभवन्मनोरथवनव्यासेचनाम्भोधर ! ।
वंशव्योमविकाशनाम्बरमणे ! गेहैकचिन्तामणे !
हा वत्स ! क गतोऽसि ? दर्शय निजं वक्त्रं वराकस्य मे ॥१३॥

( इत्युच्चैःस्वरं सर्वे रुदन्ति । पुनः )

श्रेष्ठी —( सदैन्यं )
भग्नाः सर्वमनोरथा धनकृपा जज्ञे वृथा सर्वथा
नष्टदुःखसमर्पणप्रमृतिमगात्सौख्यानि दूरं ययुः ।
शोभावाप्तसुधेन्दुदर्शनसुधाधाराभिराशिश्र मां
यावन्मेर भवद्वियोगदहने प्राणाः प्रयान्ति क्षणात् ॥१४॥

मनोरमा—( साश्रु ) ( क ) पुत्तय ! एक्को च्चिय तुमं मे, ता कहं तुमं विणा पाणे धारइस्सं ? ।

( क ) पुत्रक ! एक एव त्वं मे, तत्कथं त्वां विना प्राणान् धारयिष्ये ? ।

रत्नाङ्गदः—स्वामिन् ! प्रलापपरवशमानसानां भवि-ष्यति कोऽप्युपद्रवः ।

श्रेष्ठी—किमतोऽप्युपद्रवः कोऽपि ? । यदि वा—

उच्चैरतः परं मे भूयांस उपद्रवा भविष्यन्ति ।
अस्तंगतेंऽशुमालिनि सुखेन भूर्व्याप्यते तमसा ॥१५॥

मनोरमा—( क ) पडिहदममंगलं भयवदीणं कुल-देवदाणं पसादेण ।

श्रेष्ठी—( सवैक्लव्यं रत्नाङ्गदं प्रति ) वत्स मनोरथ ! त्वमप्यग्रागच्छ । क्षणमात्मपितुरुत्सङ्गमुपविश ।

मनोरमा—( सास्रं ) ( ख ) नाथ ! न एस पुत्तओ, ता किमेवं सोयपरवसत्तमणुचिट्ठध । संठवध अप्पाणं ।

रत्नाङ्गदः—( साक्षेपं ) कथमबलाजनोचितं कर्म ?

[श्रेष्ठी]—(कोपं धैर्यमालम्ब्य च गृहाभिमुखं कतिचित् पदानि दत्त्वा)

आश्लिष्टं नयनं कलोकपिहितं कम्पोत्कमा सत्वमा
बाष्पाम्भःकणिकानिपातनिबिडे जाते जडे लोचने।
धम्मारूढमिवाखिलं क्षितितलं नष्टो विभागो दिशां
कः संपश्यति वेदमयत्र्मे ? तदहो ! अस्तं समस्तं जगत् ॥

रत्नाङ्गदः—( स्वगतं ) अहो ! महतामपि दुः-खल्वपत्यवियोगः । यतः—

( क ) प्रतिहतममङ्गलं भगवतीनां कुलदेवतानां प्रसादेन ।
( ख ) नाथ ! नैष पुत्रक, तत्किमेवं शोकपरवशत्वमनुतिष्ठथ । ...
...त्मानम् ।

प्राणप्रवासे धनविप्रणाशे
प्रेमप्रयोगे प्रियविप्रयोगे ।
पुत्रापहारापदि च स्थिरोऽपि
को नाम धैर्यं न जहाति जन्तुः ? ॥१७॥ किञ्च—
निर्विघ्नं परितः परमसुमरप्रौढिप्रियम्भावुका
...... तव्यमलाभवत्यपमला तत्पुण्यमेव स्फुटम् ।
तस्यां संततसंततिर्भवति यत्क्रीडत्सुपुत्रात्मका
सा पुण्योपरि मञ्जरी विजयते भूम्ना हृदामोदिनी ॥१८॥
ततः केनाऽपि वाक्यावष्टम्भेन धैर्यमुत्पादयाम्यस्य । यतः—
न तथाद्भुतसंपत्तिः सुखाय संपद्यते मनुष्याणाम् ।
आपन्नानां हि यथा दत्तं धैर्यात्मकं वाक्यम् ॥ १९ ॥
( प्रकाशं )
स्वामिन् ! शोकानलक्रान्तं स्वान्तं मास्म वृथा कृथाः ।
तथा तथा यतिष्येऽहं यथा पुत्रः समेष्यति ॥ २० ॥
तद्गच्छति निशाम्यतां (?) सांप्रतं निशान्तम् ।
श्रेष्ठी—( रत्नाङ्गददत्तहस्तावलम्बः स्वगृहं प्रति परिक्रामति । गृहमवलोक्य पुनः पुत्रस्मरणमभिनीय च )
यत्रस्त्यत्र धनं व्ययेऽप्यनिधनं सौख्याश्रनं काश्चनं
तुङ्गाङ्गास्तुरगा मरुत्प्रसरगाः क्रीडावनं पावनम् ।
एकश्चेन्न मृणालकोमलतनुर्निस्तन्द्रचन्द्राननः
पुत्रस्तन्मम गेहमेतदखिलं भाति श्मशानोपमम् ॥ २१ ॥
रत्नाङ्गदः—( विमृश्य ) स्वामिन् ! यथा वामनिकाग्रे

स कूटपट्टबद्धः सुतापहारमुदाहृतवान्, तथा जाने तेन तस्करानुचरेण भाव्यम् । पश्यताहो ! स पापः केनापि नोपलक्षितः

श्रेष्ठी—( क्षणं विमृश्य सावष्टम्भं ) रत्नाङ्गद ! मत्पुत्रापहारमाचरता तेन राजग्रहः मागेवात्मनः समानिन्ये । ततः किं बहीभिर्वाचोयुक्तिभिः ? ।

दत्त्वात्मीयमगारसारमसमं कृत्वा पणं माणितं
संशोध्य क्षितिमण्डलं प्रतिकुलं क्ष्मापालमाराध्य च ।
तैस्तैर्दुर्घटकूटकोटिघटनैस्तं घट्टयिष्ये तथा—
ऽकम्प्यं पुत्रमयं च यास्यति यथा राजग्रहं तस्करः ॥२२

( स्वजनान् प्रति ) भवद्भिर्न काचिच्चिन्ता कार्या । तद्व्रजत यूयं स्वस्थानम् । ( पुरुषान् प्रति ) अरे ! नयतैनां वापनिकामुत्पाट्य गृहम् । रत्नाङ्गद ! प्रातस्त्वया महाजनमेलापकः कार्यः । वयमपि स्वगृहं प्रविशामः ।

( इति निष्क्रान्ताः सर्वे । )

॥ द्वितीयोऽङ्कः समाप्तः ॥

## ॥ अथ तृतीयोऽङ्कः ॥

( ततः प्रविशति रत्नाङ्गदः । )

रत्नाङ्गदः—( पूर्वाशासम्मुखमवलोक्य ) कथमयमुदयाचलचूलामालम्बते भगवान् गभस्तिमाली ? । तथाहि—

किं सिन्दूररजाः पतन्ति वियतः ? किं वा कुसुम्भोत्कराः?

स कूटपड्डवड्डः सुतापहारमुदाहृतवान्, तथा जाने तेन तस्क-
रानुचरेण भाव्यम् । पश्यताहो ! स पापः केनापि नोपलक्षितः ।

श्रेष्ठी—( क्षणं विमृश्य सावष्टम्भं ) रत्नाङ्गद ! मत्पुत्रा-
पहारमाचरता तेन राजग्रहः प्रागेवात्मनः समानिन्ये । ततः
किं बह्वीभिर्वाचोयुक्तिभिः ? ।

दत्त्वात्मीयमगारसारमसमं कृत्वा पणं प्राणितं
संशोध्य क्षितिमण्डलं प्रतिकलं क्ष्मापालमाराध्य च ।
तैस्तैर्दुर्घटकूटकोटिघटनैस्तं घट्टयिष्ये तथा-
ऽल्पस्यं पुत्रमयं च दास्यति यथा राजग्रहं तस्करः ॥२२॥

( स्वजनान् प्रति ) भवद्भिर्न काचिच्चिन्ता कार्या । तद्व्रजथ
यूयं स्वस्थानम् । ( पुरुषान् प्रति ) अरे ! नयतैनां वामनिका-
मुत्पाट्य गृहम् । रत्नाङ्गद ! प्रातस्त्वया महाजनमेलापकः
कार्यः । वयमपि स्वगृहं प्रविशामः ।

( इति निष्क्रान्ताः सर्वे । )

॥ द्वितीयोऽङ्कः समाप्तः ॥

---

॥ अथ तृतीयोऽङ्कः ॥

---

( ततः प्रविशति रत्नाङ्गदः । )

रत्नाङ्गदः—( पूर्वाशामुखमवलोक्य ) कथमयमुदया-
चलचूलामालम्बते भगवान् गभस्तिमाली ? । तथाहि—

किं सिन्दूरलवाः पतन्ति वियतः ? किं वा कुसुम्भोत्कराः?

कर्णाटीतिलकमभामभिभवन्मभातिकस्तवर्यते ॥ ८ ॥

रत्नाङ्गदः—कथमयं बन्दीवृन्दैरुत्कीर्त्यमानो मगधेश्वरः स्वास्थानमलंकृतवान् ? । तर्हि शीघ्रं यथादिष्टमनुतिष्ठामि । त्वमपि पुनर्दैवपथातिथीभूयाः

( इत्युभावपि निष्क्रान्तौ । )

॥ विष्कम्भकः ॥

---

( ततः प्रविशति सिंहासनोपविष्टो राजचिह्नालंकृतो राजा सिंहलराजसाधारबन्दीप्रभृतिकश्च परिवारः । )

बन्दी—

शौण्डीर्योर्जितगर्जितार्जितजगत्मत्यर्थिपृथ्वीपति-
मोद्दामद्विपकुम्भभेदनमिलन्मुक्ताढ्यधारोद्धरः ।
चित्राविष्कृतपुष्करोत्करधरस्त्वन्मण्डलाग्रः मभो !
दत्ते नः कपिशीर्षरम्यविजयश्रीवासवेश्मभ्रमम् ॥ ९ ॥

अपि च—

यदीयधाराधरदर्शनेऽपि
मत्यर्थिपृथ्वीपतिराजहंसाः ।
दिशः श्रयन्ते भुवि कान्दिशीका
जीयादसौ श्रेणिकभूपतीन्द्रः ॥ १० ॥

राजा—( सप्रमोदं )

पश्यहो ! तस्य शस्यमवलयवलयुतस्यापि कीदृक्चरित्रं
चण्डमद्योतनाम्नः मतिनृपतिभुजागर्वसर्वङ्कषस्य ।

प्रागेत्यास्मिञ्जिघृक्षानिचुलितहृदयो यः स पश्चात्मनष्ट-
स्त्यक्त्वा सैन्याचरण्यं गलपथलुलितभाणितः कान्दिशीकः॥

सिंहलः—देव! तत्रार्थे प्राभवमतापमाकाम्यं प्रगल्भते ।

युष्मत्प्रतापदहनेन विलापितासु
सत्पत्रवल्लिषु विरोधिवधूमुखानि ।
निःश्वासधूमनिचयैः प्रतिबिम्बलग्नै-
र्गण्डेषु नव्यकृतपत्रलतानि भान्ति ॥ १२ ॥

[ ( नेपथ्ये कलकलः ) ]

राजा—(ससंभ्रमं क्षणं कर्णं दत्त्वा सिंहलं (कुन्तलं) प्रति) अरे! द्वारि कः कलकलायते?, गत्वा जानीहि ।

कुन्तलः—आदेशः प्रमाणम् । ( इत्यभिधाय निष्क्रम्य प्रविशति । )

राजा—अरे! ज्ञानः किं निमित्तोऽयं कलकलः? ।

कुन्तलः—देव! समस्तपुरवणिजो गृहीतोपायना देवपादान् दिदृक्षवः प्रतीहारवसुन्धरायां रुद्धाः सन्ति ।

राजा—त्वरितं प्रवेशय ।

कुन्तलः—देव! के के कियन्तः प्रवेश्यन्ताम्? ।

राजा—( सभ्रूक्षेपं ) अरे! कियन्तः किम्? ।

कुन्तलः—( सभयं ) देव! बहवः सन्ति ।

सिंहलः—( साक्षेपं ) कुन्तल! किमत्र प्रष्टव्यम्?, ये केचन द्वित्रा वा बहवः सन्ति ते प्रवेश्यन्ताम् ।

[illegible] दक्षिणदं [illegible] वीणा:
[illegible] निर्विवादं [illegible] देवपादानां [illegible]

राजा—वैतालिक ! यदि न [illegible]
[illegible] ।

बंदी—देव !

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] इति [illegible]

राजा—[illegible]

बंदी—

एषः [illegible] पुरः [illegible]
[illegible] पुरे [illegible] ।
[illegible] निरवधिप्रदान [illegible]—
[illegible] ॥ २४ [illegible]

राजा—किं [illegible] ?।

बंदी—देव ! [illegible] विशेषः [illegible]
न [illegible]
[illegible] ।

राजा—( सहर्षं ) [illegible] ! [illegible]
[illegible] ।

राजा—

अमननिर्भरं तस्य आतस्याजननिर्भरम् ।
प्राणप्रिया प्रजा यस्य पश्यतः पीड्यते परैः ॥ २६ ॥

( पुनः क्षणं विमृश्य सखेदं सकम्पं )

निर्नष्टं मम पौरसौख्यनिकरैर्मन्ये पौरुषं निष्ठिता
सत्कीर्तिः शममाश्रयाय विगताः सर्वे गुणा वर्मणा ।
चौर्येणेन समं परं प्रसरिताः सर्वत्र दुर्नीतयः
दृष्टदुःखभरेण कार्यमधुना सोऽहं पुनः प्राणिमि ॥२७॥

भवतु तावत्, आगच्छन्तु पुराध्यक्षः ।

( ततः प्रविशति कीनाशः कुन्तलश्च । )

कुन्तलः—( उपसृत्य ) देव ! अयं कीनाशः पुराध्यक्षः।

कीनाशः—( प्रणम्य ) एषोऽस्मि, प्रयच्छत कृत्यादेशम्।

राजा—( सक्रोधं साक्षेपं च )

रे रे ! निरक्ष ! रक्षकाधम ! मम प्राणप्रिया पूःप्रजा
येनेत्थमनिमेन सेयमनिशं स्तेनेन निष्पीड्यते ।
त्वं त्वादृश मदीयवेतनधनं प्राप्योऽङ्गनासंगत-
स्त्यक्त्वा नागररक्षणव्यतिकरं निद्रायसे रे! सुखम् ॥२८॥

किञ्च—

स्फूर्जत्पिप्पल निष्कलङ्क......ग्रामाभिरामं पुरं
नित्यं निष्प्रतिरूपरूपमनुमद्वन्द्वैकलीलास्पदम् ।
नानादेशकसौख्यवाञ्छकवणिक्छ्रेणीनिवासाद्भुतं
यस्तस्याप्यहितेन निन्दितदशा स्तेनेन तेने कथम् ? ॥२९॥

राजा—

अजननिर्वरं तस्य जातस्याजननिर्वरम् ।
प्राणप्रिया प्रजा यस्य पश्यतः पीड्यते परैः ॥ २६ ॥

( पुनः क्षणं विमृश्य सशिरःकम्पं )

निर्नष्टं सह पौरसौख्यनिवहैर्मत्पौरुषं निष्ठिता
सत्कीर्तिः सममाज्ञयाथ विगताः सर्वे गुणा शर्मणा ।
कौलीनेन समं परं प्रसरिताः सर्वत्र दुर्नीतयः
प्रश्वदुःखभरेण सार्धमधुना सोऽहं पुनः प्राणिमि ॥२७॥

भवतु तावत्, आगच्छतु पुराध्यक्षः ।

( ततः प्रविशति कीनाशः कुन्तलश्च । )

कुन्तलः—( उपसृत्य ) देव ! अयं कीनाशः पुराध्यक्षः।

कीनाशः—( प्रणम्य ) एषोऽस्मि, प्रयच्छतु कृत्यादेशम्।

राजा—( सक्रोधं साक्षेपं च )

रे रे ! निरत्रप ! रक्षकाधम ! मम प्राणप्रिया पूःप्रजा
प्रेतेद्यमतिमेन सेयमनिशं स्तेनेन निष्पीड्यते ।
त्वं स्वादाय मदीयवेतनधनं प्रायोऽङ्गनासंगत-
स्त्यक्त्वा नागररक्षणव्यतिकरं निद्रायसे रे! सुखम् ॥२८॥

किञ्च—

रक्षूर्जभिष्कल निष्कलङ्कर......ग्रामाभिरामं पुरं
नित्यं निष्प्रतिरूपरूपमनुजद्वन्द्वैकलीलास्पदम् ।
नानादेशकसौख्यवाञ्छरवणिक्छ्रेणीनिवासाद्भुतं
यचस्याप्यहितेन निन्दितदशा स्तेनेन तेने कथम् ? ॥२९॥

महादेव ! यः कोऽपि दुर्लभमूल्यः पुरातनमपि सर्वस्व हार्दं स्वस्तं दाम्पत्यमिवतमाम् । ( इति हस्तमुन्नमयति । )

सिंहल:—( सेनापतिमुखमालोक्य सगर्वं ) कथय कथय चन्द्रमाः सविताप्रभावः सर्वेऽपि ? । विस्पष्टं यदि देवको पालयेन ।

( ततः प्रविशति प्रद्युम्नकुमारोऽभयकुमार । )

सिंहल:—( ससंभ्रम ) एव इमौ महामात्यः । ( पुनः पूर्वं प्रति ) देव ! सार्थपुङ्गवः प्रणमति ।

( राजा सर्वोऽभ्यागतमभिनन्दति । )

अभयकुमारः —( पुरं समन्तत् पथावलोक्य प्रविशति । राजानमवलोक्य स्वगतं ) कथमद्य महाराजो मां न संभावयत्या-सनप्रदानेन ?, आलोकनमात्रेणापि न प्रसादयति । तदु-पमन्तः कापि कालिककोपाटोप इव संलक्ष्यते । तथापि —

रुद्रः पः एकृतकोपभीषणमहाटोपेन कोपादिना ?
कालस्य प्रकटोपममविकटदंष्ट्रे मुखे कोऽविशत् ? ।
अन्तर्विस्फुरदुग्रकोपघटितभ्रूभङ्गभीष्माहति-
र्ज्वालास्फुरदग्निमप्यपचतो यस्य पुरोऽभून्मनुः ॥ ३२ ॥

तथा चायं वणिग्जनः, अयं च पुरारक्षः, नयिपतं भा-र्यं केनापि हेतुना । ( प्रकाशं सिंहलं प्रति अपवार्य ) सिंहल ! किमयं देवः कोपावेशपरागतः ?। किमयं चापी वणिजः स-मागताः ?। किमयं कीनाशः सभय एवास्ते ?।

( सिंहलो मन्त्रिणः कर्णे एवमेव । )

अभयः—( सानुनयं ) देव ! किमेतत् ? । कस्योपरि किं निमित्तोऽयमाक्षेपः ? । तदासनमलंक्रियताम् । ( इति सिंहासनमुपवेशयति । पुनर्नृपं प्रति ) देव ! यद्येवं देवस्य दस्युनिग्रहकर्मणि महानाग्रहस्तदहमप्येनमर्थमाधास्ये ।

राजा—( साधिक्षेपं ) अरे ! यदि भवतोऽपि किमपि सामर्थ्यमस्मिन्नर्थे स्यात्तत्किमीदृगवस्थामाप्नुवन्ति पौराः । तदलमनया संकथया ।

अभयः—( प्रणम्य ) देव ! क्रियतामस्मिन्नर्थे प्रसादः ।

वणिजः—स्वामिन् ! भवत्वेवम् । मन्यतामस्मिन्नर्थे निजमपत्यममात्यपुङ्गवः ।

अभयः—देव !

यदि वैरिणं पदातिर्निहन्ति न प्राभवः प्रभावः किम् ? ।
अरुणेनापि हि निहते तमसि रवेः किं न महिमा स्यात् ?॥३६॥

तदस्तु यन्मया विज्ञप्तम् ।

राजा—( विहस्य सोपहासं ) भवत्वेवम् । किन्तु कियद्भिर्दिनैस्त्वं परास्कन्दिनमास्कन्दयिष्यसि ? ।

अभयः—

तदहं बुद्धिमान् स्वामिन् ! तदहं भावतायिनि ।
दिवसैः पञ्चषैरेव चेद्गृह्णामि मलिम्लुचम् ॥ ३७ ॥

राजा—किमादिष्टेन बहुना ? । शीघ्रं तस्करः समर्पणीयः, नो चेदात्मीयं शिरः ।

अभयः—( शिरस्यञ्जलिं निधाय ) देव ! महाप्रसादः ।

अभयः—( सानुनयं ) देव ! किमेतत् ? । कस्योपरि किं निमित्तोऽयमाक्षेपः ? । तदासनमलंक्रियताम् । ( इति सिंहासनमुपवेशयति । पुनर्नृपं प्रति ) देव ! यद्येवं देवस्य दस्युनिग्रहकर्मणि महानाग्रहस्तदहमप्येनमर्थमाधास्ये ।

राजा—( साधिक्षेपं ) अरे ! यदि भवतोऽपि किमपि सामर्थ्यमस्मिन्नर्थे स्यात्तत्किमीदृगवस्थामाप्नुवन्ति पौराः । तदलमनया संकथया ।

अभयः—( प्रणम्य ) देव ! क्रियतामस्मिन्नर्थे प्रसादः ।

वणिजः—स्वामिन् ! भवत्वेवम् । मन्यतामस्मिन्नर्थे निजमपत्यममात्यपुङ्गवः ।

अभयः—देव !

यदि वैरिणं पदातिर्निहन्ति न प्राभवः प्रभावः किम् ? ।
अरुणेनापि हि निहते तमसि रवेः किं न महिमा स्यात् ?॥३६॥

तदस्तु यन्मया विज्ञप्तम् ।

राजा—( विमृश्य सोपरासं ) भवत्वेवम् । किन्तु कियद्भिर्दिनैस्त्वं परास्कन्दिनमास्कन्दयिष्यसि ? ।

अभयः—

तदहं बुद्धिमान् स्वामिन् ! तदहं भावतायिनि ।
दिवसैः पञ्चषैरेव चेद्गृह्णामि मलिम्लुचम् ॥ ३७ ॥

राजा—किमादिष्टेन बहुना ? । शीघ्रं तस्करः समर्पणीयः, नो चेदात्मीयं शिरः ।

अभयः—( शिरस्यञ्जलिं निधाय ) देव ! महाप्रसादः ।

मबुद्धरौहिणेयम् ।

आरक्षक ! त्वमपि स्वनियोगमनुतिष्ठ । वयमपि
स्वामिनं देवाधिदेवमष्टमहाप्रातिहार्यं चतुर्स्त्रिंशत्य
तिशयपरिकलितमाराधयितुं समीहितं साधयामः

( इति निष्क्रान्ताः सर्वे । )

॥ तृतीयोऽङ्कः समाप्तः ॥

---

॥ अथ चतुर्थोऽङ्कः ॥

( ततः प्रविशति वञ्जुलः कपिञ्जलश्च )

कपिञ्जलः—ततस्ततः ? ।

वञ्जुलः—तदनन्तरं महामात्यः सर्वतस्तं तस्करं
श्रयं यावदवलोकयामास ।

कपिञ्जलः—कुत्र कुत्रावलोकितः ? ।

वञ्जुलः—( सनिर्वेदं ) यद्येकस्मिन् कस्मिंश्चित्स्थानेऽ
लोकितो भवति तत्कथ्यते ।

बाह्योद्यानमहीषु दैशिकमहाशालास्वथो देवता-
प्रासादेषु कथाप्रपास्वपि तथा वेश्याङ्गनावेश्मसु ।
ताम्बूलापणजाङ्गलापणफलद्यूतप्रसद्मापण-
प्रेक्षास्थानचतुष्पथेषु सततं संशोधितस्तस्करः ॥ १ ॥

कपिञ्जलः—लब्धो न वा ? ।

वञ्जुलः—न लब्धः ।

( नेपथ्ये )

निःस्वेदाङ्गाः श्रमविरहिता नीरुजोऽम्लानमाल्या
अस्पृष्टोर्वीवलयचलना निर्निमेषाक्षिरम्याः ।
सद्भोगेऽप्यमलवसना विस्रगन्धप्रमुक्ता-
श्चिन्तामात्रोपजनितमनोवाञ्छितार्थाः सुराः स्युः ॥९॥

रौहिणेयः—( ससंभ्रममुत्थाय सनिर्वेदम् )

धिग्मामीदृक्कुत्सितैकचरितम्लानीकृतस्वान्वयं
सद्विट्परिसंचरिष्णुजनकश्लोकेन्दुपाम्पात्मजम् ।
अङ्गीकृत्य तथा स्वबप्तृवचनं तज्ज्ञनः पाप्मना
येनैवं हहहा ! मया यदुत्तरं जैनं वचः शुश्रुवे ॥ १० ॥

तद्यावत्पुनः शृणोमि तावदितस्त्वरिततरमपसर्पामि (इति पुनः कर्णौ पिधाय त्वरिततरं पुरप्रवेशं नाटयति । पुरोऽवलोक्य साशङ्कं ) कथमयमभयकुमारः कीनाशेन समं किमप्यस्मिन् शून्यायतने मन्त्रयति ? ।

क्रूरग्रहाविवेतावपदक्षीणं यथाभिमन्त्रयतः ।
तन्मन्ये नहि कुशलं मच्चिन्तितकार्यसंसिद्धेः ॥ ११ ॥

श्रूयते चैतत् । यथा, पौरैरुद्वेजितेन राज्ञाऽऽदिष्टोऽस्ति अभयश्चौरनिग्रहे । मतिज्ञानमस्ति चानेन । तद्यावदनागतमेवापत्तिचिन्ता विधीयते तत्समीचीनं भवति तद्यावदेतावत्र स्तस्तावदहं शालिग्रामे गत्वा दुर्गचण्डं संकेतयामि । ( इति निष्क्रान्तः । )

दीर्घे महद्भिर्गुणैः दुर्लभं पदमप्यदः ॥ १३ ॥

तद् यावदात्मानं विक्रेतुं वणगन्तरम् ।

धर्मः—( विचिन्त्य ) अहो ! दारुणपातिकम-ष्टम् !

क्रान्तैर्व्यसनैः इतो विपदमे च पश्चिमे स्वर्गतः

पार्थोऽपि परिशोषये रविकरक्लिष्टयोनिः परं शरीरे ।

पाताले दुर्गमगाधिपकृतमनोज्ञानावलीतामये

मद्भुद्धैः किमिदन्तदद्भुतमहो ! कीनाशमस्य प्रदः ? ॥१४॥

तदवतारतिक्षिप्तये प्रवासवशेन भव्यम् । वयमपि श्रीपे-णिचन्द्रमसाग्नौ भगवत्यां विधिवत्तां धारयामः । (इति निष्क्रान्तः ।)

कीनाशः—दुःखप्रायः खलु पश्चिमस्थः । तथा तदेव बदापिल्लाणितस्यापि संदेहः । यदि वा—

पर्याप्ता नियमाः प्राणा प्राप्तश्च स पश्चिमस्थः ।

पदस्थापकलं लिप्यं पापं च पितृतर्पणम् ॥ १५ ॥

भवतु, कोऽत्र भोः ! अमात्यपरिजनेषु ? ।

( प्रविश्य व्याघ्रमुखप्रमुखाः पुरुषाः )

पुरुषाः—समादिशतु स्वामी । एते वयं तिष्ठामः ।

कीनाशः—अरे ! भवतां मति वर्तते यत्प्रभुरुह्यमानाः ?।

व्याघ्रमुखः—देव ! सर्वेऽपि समादिष्टेऽर्थे समर्था एवा-स्महे ।

( कीनाशो व्याघ्रमुखस्य कर्णे एवमेव । )

व्याघ्रमुखः—आदेशः प्रमाणम् ।

दास्या अपायं कर्कटाक्षम् । यथाऽद्य रात्रौ संचरन् रक्षणीयो नागरिकलोकः । यावत्प्रहरादूर्ध्वं प्रविष्टश्च तस्करः शीघ्रं ग्राह्यः ।

( पिङ्गलो निष्क्रम्य कर्कटाक्षमाज्ञाप्य च प्रविशति । )

( नेपथ्ये उच्चैःस्वरम् )

(क) भो भो णाअरिअलोआ ! सव्वे वि सुणेध । जे के वि तुम्हाणं मज्झे रअणीए पढमपहराओ उप्पिं भमिस्सदि तस्स तक्करदंडं राआ करिस्सदि ।

कालपाशः—( ऊर्ध्वमवलोक्य ) अये ! जातो निशीथः,

दर्पोऽन्तरिक्षमायातः कलङ्कालंकृतः शशी ।
स्वर्धुन्याः पद्मशालीदं पुण्डरीकमिवाबभौ ॥ २० ॥

समय इदानीं तस्करागमनस्य ।

( प्रविश्य )

[ कर्कटाक्षः— ] (नीचैः स्वरं) (ख) एसे समागच्छदि के वि । तक्को आदु अवरो के वि त्ति ण याणीयदि ।

कालपाशः—अरे ! क आगच्छतीति प्रच्छन्नीभूय निरूपय ।

( कर्कटाक्षो निष्क्रान्तः । )

कालपाशः—पिङ्गल ! सावधानीकुरु पुरद्वारान् वीरान् ।

( पिङ्गलस्तथाकरोति । )

---

(क) भो भो नागरिकलोकाः ! सर्वेऽपि शृणुत । ये केऽपि युष्माकमद्य रजन्यां प्रथमप्रहरादूर्ध्वं भ्रमिष्यन्ति तस्य तस्करदण्डं राजा करिष्यति ।

( ख ) एष समागच्छति कोऽपि । तस्कर उतापरः कोऽपीति न ज्ञायते ।

( ततः प्रविशति चौर्यचर्योचितनेपथ्यो रौहिणेयः । )

रौहिणेयः—( सनिर्वेदं )

अपरित्यक्तचौर्यस्य न क्षुण्णं मम किञ्चन ।
जैनं यच्च श्रुतं वाक्यं केवलं मां दुनोति तत् ॥ २१ ॥

( पुनः सर्वतोऽवलोक्य सहर्षं ) अहह ! पौरप्रचाररहितं परितः पुरम् । तथाहि—

सुप्तो निस्सहनिद्रया परिजनः सर्वत्र पौरापते
प्रासादेषु निरामयाः पुरस्त्रियः प्रेक्षाक्षणा दक्षिणाः ।
रथ्या नागरिकप्रचाररहिता नारक्षकः कोऽपि त-
ज्जागर्यकमपाकृतारिलमलदैवं हि चौर्यं मम ॥२२॥

किञ्च—

प्राणाधिकनरविधायी कार्यं निद्राणनिखिलनगरस्य ।
श्वास इव मन्दमन्दं केतकपवनः परिस्फुरति ॥ २३ ॥

यदि वा—

यदि जागर्ति ततः किं लोकः ? शेते ततः किमाश्चर्यं ? ।
तस्करस्याग्रमुखः पतन इवागच्छति निपतिता ॥ २४ ॥

महेन्द्रजालमिव प्रविश्य किमप्यपरमपि ( इति नगर-मुखं परिक्रामति । )

( नेपथ्ये )

(क) अरे ! को तुमं ? चिट्ठ इह, निवेदेहि अप्पाणं ।

रौहिणेयः—( सभयं ) कथं जागर्त्यपि यामिकः ?।

( क ) अरे ! कस्त्वम् ? तिष्ठ इह, निवेदयात्मानम् ।

नूनं दृष्टोऽहमनेन तत् क्षणं चण्डिकायतनमनुसरामि । ( इति तत्प्रवेशं नाटयति । )

( प्रविश्य पटाक्षेपेण दण्डहस्ताः )

पुरुषः—( क ) अले पिंगला ! कधं निद्दायंते चिट्ठह ? । एसे तक्कले पलायदि ।

पिङ्गलः—( कियत्सुभिः सह सहसा तमुपसर्प्य ) अरे कास्ते कास्ते ? ।

कर्पटाक्षः—( हस्तसंज्ञया दर्शयन् ) (ख) एसे गच्छदि ।

पिङ्गलः—अरे पश्यतामपि क्वापि गतः ? । तदवलोकय तत्पदपद्धतिम् ।

कर्पटाक्षः—( कियद्भूमिं गत्वाऽवलोक्य च ) (ग) अले ! एसा तक्कलपदपद्धई कच्चाइणीमंदिलं पविट्ठा ।

( सर्वेऽपि सहसा दुर्गद्वारमनुसरन्ति । )

रौहिणेयः—( स्वगतं ) कथमागता आरक्षकपुरुषाः ? ।

कर्पटाक्षः—( दण्डमुल्लाल्य ) ( घ ) अले ! मज्झे को तुमं ? ।

( रौहिणेयः कोणकदेशे निलीयते )

पिङ्गलः—( पुरुषान् प्रति ) अरे ! अत्यौत्सुक्यतो मध्ये

---

( क ) अरे पिङ्गल ! । कथं निद्रायमाणास्तिष्ठथ ? । एष तस्करः पलायते ।
( ख ) एष गच्छति ।
( ग ) अरे ! एषा तस्करपदपद्धतिः कात्यायनीमन्दिरं प्रविष्टा ।
( घ ) अरे ! मध्ये कस्त्वम् ? ।

( ततः प्रविशति चौर्यचर्योचितनेपथ्यो रौहिणेयः । )

रौहिणेयः—( सनिर्वेदं )

अपरित्यक्तचौर्यस्य न क्षुण्णं मम किञ्चन ।
जैनं यच्च श्रुतं वाक्यं केवलं मां दुनोति तत् ॥ २१ ॥

( पुनः सर्वतोऽवलोक्य सहर्षं ) अहह ! पौरप्रचाररहितं परितः पुरम् । तथाहि—

सुप्तो निस्सहनिद्रया परिजनः सर्वत्र घोरायते
प्रासादेषु विराममापुरखिलाः प्रेक्षाक्षणा दक्षिणाः ।
रथ्या नागरिकप्रचाररहिता नारक्षकः कोऽपि त-
ज्जागर्त्येकमपाकृताखिलजगद्धैर्यं हि चौर्यं मम ॥२२॥

किञ्च—

प्राणास्तित्वविधायी कामं निद्राणनिखिलनगरस्य ।
श्वास इव मन्दमन्दं केवलमनिलः परिस्फुरति ॥ २३ ॥

यदि वा—

यदि जागर्ति ततः किं लोकः ? शेते ततः किमत्रार्थे ?।
शक्रस्याप्यहमुर्व्यां पवन इवागम्यगतिमहिमा ॥ २४ ॥

तदेतद्रामवेश्म प्रविश्य किमप्यपहरामि ( इति तदभिमुखं परिक्रामति । )

( नेपथ्ये )

(क) अले ! को तुमं । चिट्ठ इद, निद्देशेहि अत्ताणयं ।

रौहिणेयः—( साशङ्कं ) कथं आगतोऽयमपि यामिकः ?।

---

( क ) अरे ! कस्त्वं । तिष्ठ इह, निर्देशयात्मानम् ।

ष्टोऽहमनेन तद् क्षणं चण्डिकायतनमनुसरामि । ( इति
ां नाटयति । )

( प्रविश्य पटाक्षेपेण डङ्गाहस्तः )

पुरुषः—( क ) अले पिंगला ! कथं निद्दायंते चि-
। एसो तक्कलो पलायदि ।

पिङ्गलः—( कियत्पुंभिः सह सहसा समुपसर्प्य ) अरे का-
स्ते ? ।

कर्कटाक्षः—( हस्तसंज्ञया दर्शयन् ) (ख) एसो गच्छदि ।

*पिङ्गलः—अरे पश्यतामपि क्वापि गतः ? । तदवलोकय*
पद्धतिम् ।

कर्कटाक्षः—( कियद्भूमिं गत्वाऽवलोक्य च ) (ग) अले!
तक्कलपदपद्धई कचाइणीमंदिलं पविट्ठा ।

( सर्वेऽपि सहसा दुर्गद्वारमनुसरन्ति । )

रौहिणेयः—( स्वगतं ) कथमागता आरक्षकपुरुषाः ? ।

कर्कटाक्षः—( डङ्गामुत्पाट्य ) ( घ ) अले ! मज्झे को
? ।

( रौहिणेयः कोणकदेशे निलीयते )

पिङ्गलः—( पुरुषान् प्रति ) अरे ! अत्यौत्सुक्यतो मध्ये

क ) अरे पिङ्गल ! । कथं निद्राणस्तिष्ठति । एष तस्करः पलायते ।
ख ) एष गच्छति ।
ग ) अरे ! एषा तस्करपदपद्धतिः कात्यायनीमन्दिरं प्रविष्टा ।
घ ) अरे ! मध्ये कस्त्वम् ? ।

नूनं दृष्टोऽहमनेन तत् क्षणं चण्डिकायतनमनुसरामि । ( इति तत्प्रवेशं नाटयति । )

( प्रविश्य पटाक्षेपेण दण्डपाशिकाः )

शुकपः—( क ) अले पिंगला ! कधं णिद्दायंते चि-ट्ठध ? । एशे तक्कले पलायदि ।

पिङ्गलः—( विपक्षुभिः सह सहसा समुपसर्प्य ) अरे क्वा-स्ते क्वास्ते ? ।

कर्पटाक्षः—( हस्तसंज्ञया दर्शयन् ) (ख) एशे गच्छदि ।

पिङ्गलः—अरे पश्यतामपि क्वापि गतः ? । तदवलोकय तत्पदपद्धतिम् ।

कर्पटाक्षः—( निपुणं गत्वाऽवलोक्य च ) (ग) अले ! एसा तक्कलपदपद्धई कच्चाइणीमंदिलं पविट्ठा ।

( सर्वेऽपि सहसा दुर्गद्वारमनुसरन्ति । )

रौहिणेयः—( स्वगतं ) कथमागता आरक्षकपुरुषाः ? ।

कर्पटाक्षः—( हस्तमुत्थाप्य ) ( घ ) अले ! अग्गे को तुमं ? ।

( रौहिणेयः कोणैकदेशे निलीयते )

पिङ्गलः—( पुरस्तात् धृत्वा ) अरे ! अर्पयाम्युत्तमो मार्गे

---

( क ) अरे पिङ्गल ! कथं निद्रायन्ते ? । एष तस्करः पलायते ।

( ख ) एष गच्छति ।

( ग ) अरे ! एषा तस्करपदपद्धतिः कात्यायनीमन्दिरं प्रविष्टा ।

( घ ) अरे ! अग्रे कस्त्वम् ? ।

( ततः प्रविशति चौर्यचर्योचितनेपथ्यो रौहिणेयः । )

रौहिणेयः—( सनिर्वेदं )

अपरित्यक्तचौर्यस्य न क्षुण्णं मम किञ्चन ।
जैनं यच्च श्रुतं वाक्यं केवलं मां दुनोति तत् ॥ २१ ॥

( पुनः सर्वतोऽवलोक्य सहर्षं ) अहह ! पौरप्रचाररहितं परितः पुरम् । तथाहि—

सुप्तो निस्सहनिद्रया परिजनः सर्वत्र घोरायते
प्रासादेषु विराममापुरखिलाः प्रेक्षाक्षणा दक्षिणाः ।
रथ्या नागरिकप्रचाररहिता नारक्षकः कोऽपि त-
ज्जागर्त्येकमपाकृताखिलजगद्वैर्यं हि चौर्यं मम ॥२२॥

किञ्च—

प्राणास्तित्वविधायी कामं निद्राणनिखिलनगरस्य ।
श्वास इव मन्दमन्दं केवलमनिलः परिस्फुरति ॥ २३ ॥

यदि वा—

यदि जागर्ति ततः किं लोकः ? शेते ततः किमस्मार्थे ?।
शक्रस्याप्यहमुग्रैः पवन इवागम्यगतिमहिमा ॥ २४ ॥

तदेतद्ग्रामगेहं प्रविश्य किमप्यपहरामि ( इति तदभिमुखं परिक्रामति । )

( नेपथ्ये )

(क) अरे ! को तुमं । चिट्ठ इह, निवेदेहि अप्पाणयं ।

रौहिणेयः—( साशङ्कं ) कथं जागर्त्यद्यापि यामिकः ?।

---

( क ) अरे ! कस्त्वं । तिष्ठ इह, निवेदयात्मानम् ।

नूनं दृष्टोऽहमनेन तत् क्षणं चण्डिकायतनमनुसरामि । ( इति सत्रवेशं नाटयति । )

( प्रविश्य पटाक्षेपेण दृश्यादृश्यः )

पुरुषः—( क ) अले पिंगला ! कधं णिद्दायसे चि-ट्ठुप ? । एसो तक्कलो पलायदि ।

पिङ्गलः—( कियद्भूमिः सह सहसा समुपसर्प्य ) अरे का-स्ते काले ? ।

कर्कटाक्षः—( हस्तसंज्ञया दर्शयन् ) (ख) एसो गच्छदि ।

पिङ्गलः—अरे पश्यतामपि कापि गतः ? । तदवलोकय तत्पदपद्धतिम् ।

कर्कटाक्षः—( कियद्भूमिं गत्वाऽवलोक्य च ) (ग) अले ! एसा तक्कलपदपद्धई कच्चाइणीमंदिलं पविट्ठा ।

( सर्वेऽपि सहसा दुर्गद्वारमनुसरन्ति । )

रौहिणेयः—( स्वगतं ) कथमागता आरक्षकपुरुषाः ? ।

कर्कटाक्षः—( हस्तप्रसार्य ) ( घ ) अले ! मज्झे को तुमं ? ।

( रौहिणेयः कौशिकदेशे निलीयते )

पिङ्गलः—( पुरुषान् प्रति ) अरे ! अत्यासुरपतो मध्ये

( क ) अरे पिङ्गल ! । कथं निद्रायसि ? । एष तस्करः पलायते ।
( ख ) एष गच्छति ।
( ग ) अरे ! एषा तस्करपदपद्धतिः कात्यायनीमन्दिरं प्रविष्टा ।
( घ ) अरे ! मध्ये कस्त्वम् ? ।

न केनापि प्रवेष्टव्यम् । (रौहिणेयं प्रति) अरे ! मध्ये कस्त्वम् ? ।

( रौहिणेयस्तूष्णीमास्ते । )

कर्कटाक्षः—( क ) अले ! दाले निकलेसु । जइ न निकलिस्ससि तओ एदाए डंगाए तुमं हणिस्सामि ।

( इति डङ्गया त्रिचतुः कपाटं घट्टयति । )

रौहिणेयः—( पुनः स्वगतं ) अहो ! किमतः [ परं ] कार्यम् ? । निश्चितं तावद्दैन्यकरणेन पौरुषमेव हार्यते । न वा दैन्यतः किमपि परित्राणम् । तदत्र सुयुद्धं वा सुपलायितं न्याय्यम् ।

पिङ्गलः—अरे ! यदि प्राणितं प्रीणासि तत्प्रकटया-त्मानं, येन प्राणत्राणं कुर्मः । नो चेन्निशातसायकैरनेक-शस्त्वां निर्भिद्य श्राद्धदेवतातिथिं प्रेषयिष्यामः ।

रौहिणेयः—( पुनः स्वगतं ) अहो ! शतशः पराजिते-भ्य एतेभ्यो दैन्यतः प्राणपरित्राणोपकारः कीदृक् सौहित्य-मावहति ? । यतः—

प्रत्यपकुर्वन् पूर्वं दुनोति चेतः कृतोपकारोऽपि ।
यत्सुविहितापकारादुपकारः साधिको मृत्युः ॥ २५ ॥

तदेभिः पदातिपांशुभिः सह युद्धमपि न युक्तिमश्नाति । तत्क्षुरिकामाकृष्य सांप्रतं पलायनमेव श्रेयः ।

पिङ्गलः—अरे ! अन्यजातेः कश्चिदयं न योग्यः सा-

---

( क ) अरे ! द्वारे निष्कासस्व । यदि न निष्कासिष्यसे तत एतया डङ्गया त्वां हनिष्यामि ।

मस्य, किन्तु दण्डस्य, तस्यार्पणमपरम्। ( इति सर्वेऽपि ख-ड्गान्युत्क्षिपन्ति। )

[रौहिणेयः—](सहासं साक्षेपं) यदि भवतां पौरुषमस्ति तत्संमुखीभवितव्यम्। एष समागच्छामि। ( इति छुरिकामाकृष्य सम्भ्रमेण पलायते। )

( सर्वेऽपि सभयमितस्ततः पश्यन्ति। )

पिङ्गलः—रे रे! कथं पलायमानमपि मर्षयथ?! अरे कृता-न्त[समभ]टाः! धीरोऽप्येति तत् धावत धावतेति।

( सर्वेऽपि तमनुगच्छन्ति। )

रौहिणेयः—( पश्चादभिमुखमवलोक्य स्वगतं ) कथं मत्पृ-ष्ठतः एवागच्छन्त्येते?! तथावन्मत्पार्श्ववर्तिनो भवन्ति तावदिद्युदुत्क्षिप्तविरचणेन माकाशमुल्लङ्घयामि। ( इति तथा करोति। )

व्याघ्रमुखः—( पुरतः सह सहयोधस्य बली मैत्रिकान्-पति ) रे रे! हरिषेने बध्यतां बध्यतां गृह्यतां एष पापः।

( सर्वेऽपि तं गृहीत्वा कर्षन्ति। )

कीनाशः—अरे! जीवग्राहं ग्राह्यः। रक्षणीयः सर्वदा सप्रयत्नः।

व्याघ्रमुखः—देव! एष संयम्य धृतोऽस्ति।

कीनाशः—( सहर्षं ) अहो! चौर्यानलधूमकेतो-र्दारामात्यपुत्रसपत्नक्षयपःसिक्तेन चौराहरणैः वर्धितं पुनः पुण्यद्रुमेण। ( व्याघ्रमुखं प्रति ) अरे! विपणी विरातः!।

रस्य पारवश्यवशीकृतात्मनस्य न प्राप्नुवन्त्यवकाशं चेतसि प्रेयस्योऽपि ।

अन्यासक्ते जने स्नेहः पारवश्यमपार्थिता ।
अदातुश्च प्रियालापः कालकूटचतुष्टयी ॥ २ ॥

तद् यदद्य रात्रावपि नायास्तस्करस्तन्न जाने राजा मन्त्रिणः किमप्याधास्यति ? ।

( नेपथ्ये )

लोकास्तिष्ठत निष्ठिताखिलभया रात्रिन्दिवं भ्राम्यत
स्वैरं स्वैरमयो पुरे रचयत स्वां धर्मकर्मस्थितिम् ।
मीनग्राहमहो ! मलिम्लुचपशुः पूर्णोकशोकप्रद-
स्तैस्तैर्दुर्घटकूटकोटिघटनैरेषोऽद्य यद्धृत्वा धृतः ॥३॥

कलकण्ठः—कथमयं पिङ्गलः सहर्षं व्याहरति ? ।

( ततः प्रविशति पिङ्गलः । )

कलकण्ठः—( तमुपसृत्य ससंभ्रमं ) पिङ्गल ! कथं धृतः प्रविरोपकः ? ।

पिङ्गलः—( सोल्लासं ) अत्रार्थेऽपि किं संदेहः ? । धृतः

कलकण्ठः—सांप्रतं तर्हि भवान् क प्रस्थितः ?।

पिङ्गलः—पुरारक्षेण देवः क तिष्ठति ? इति निरूपण प्रेषितोऽस्मि । तत्कथय देवः क्वास्ते ? ।

कलकण्ठः—एष आस्थानोपविष्टोऽस्ति ।

पिङ्गलः—तर्हि पुरारक्षाय निवेदयामि ।

व्याघ्रमुखः—(ऊर्ध्वमवलोक्य)

किंचित्कश्मलकांस्यभाजनतुलां धत्ते यथाऽयं शशी
ज्योतिश्चक्रमुपाश्नुते दिवि यथा क्षुण्णत्वमूनप्रभाम् ।
प्रासादेषु यथा घनः प्रसरति प्रातस्त्यतूर्यध्वनिः
पूर्वाशाऽपि यथाश्नुते च विभया मन्ये निशा तत्क्षया ॥२५॥

कीनाशः—अरे ! मत्पूर्वं यावत्प्रयत्नतो रक्षणीयः । प्रातर्देवाय दर्शयिष्यामः । वयं पुनः क्षणं निद्रासुखमनुभवामः ।

( इति निष्क्रान्ताः सर्वे । )

॥ चतुर्थोऽङ्कः समाप्तः ॥

॥ अथ पञ्चमोऽङ्कः ॥

( ततः प्रविशति कलकण्ठः । )

कलकण्ठः—( ऊर्ध्वमवलोक्य ) कथं विभाता विभावरी ? । अहो ! पूर्वाशामासादयति सहस्रांशुः । तथाहि—

पादैर्ध्वान्तावकरनिकरं विकिरन् क्षिप्तपक्षीटान्
निघ्नन् सन्ध्यारुणरुचिलसच्चारुचूडां दधानः ।
भिन्दानः स्फुरितकिरणनोऽपिच्छानुदञ्चन्
प्राचीनीडाद्विचरति नभोऽङ्गे तिग्मांशुचूडः ॥ १ ॥

( पुनः सनिर्वेदं ) अहो ! मन्दभाग्यैर्महापारपयोधिमपयह्मा-

रस्य पारवश्यवतीकृतात्मनस्य न प्राप्नुवन्त्यवकाशं क्षणमपि प्रेयस्योऽपि ।

अन्यासक्ते जने स्नेहः पारवश्यमपाधिना ।
अदातुश्च प्रियालापः कालकूटचतुष्टयी ॥ २ ॥

तद् यद्य रात्रावपि नागमनमस्य तदा जाने रागमपि नाथ किमप्यापास्यति ? ।

( नेपथ्ये )

लोकाधिपतन निहितागिवलभया रात्रिन्दिवं धारयन्
स्वैरं स्वैरमयो पुरे रमयत स्वां धर्मकर्मस्थितिम् ।
भीमप्रारभटो । मलिम्लुचपशुः पूर्णोरुलोभग्रह-
स्तैरन्तैर्दुर्घटकूटकोटिघटनैर्योऽद्य बद्ध्वा धृतः ॥३॥

कालकण्ठः—कथमयं विहलः सदर्पं व्याहरति ? ।

( ततः प्रविशति विहलः । )

कालकण्ठः—( सानुनयं ससंभ्रमं ) विहल ! कथं पुनः प्रतिरोधकः ? ।

विहलः—( सोल्लासं ) अद्यापि किं संदेहः ? । पुनः

कालकण्ठः—गोपनं तर्हि भवान् क परिपन्थः ?।

विहलः—पुरारक्षेण देवः क निहितः ? इति निरूपणा- र्थमितोऽस्मि । तदयमेव देवः श्रद्दधते ? ।

कालकण्ठः—एष आस्थानोपविष्टोऽस्ति ।

विहलः—तर्हि पुरारक्षाय निवेदयामि ।

कलकण्ठः—अहमपि तस्करव्यतिकरजिज्ञासया देवेनादिष्टोऽस्मि । तत्त्वरितं गत्वा सचिवाय विज्ञपयामि

( इत्युभावपि निष्क्रान्तौ । )

॥ विष्कम्भकः ॥

---

( ततः प्रविशत्यास्थानोपविष्टो राजा सिंहलकुन्तल-बन्दिप्रभृतिकश्च परिवारः । )

बन्दी—

काष्ठादीर्घदलाकुलं ग्रहगणावश्यायलेशाञ्चितं
दिक्कुम्भिभ्रमरावलीवलयितं गङ्गापरागाद्भुतम् ।
आसीनांशुहिमांशुहंसमिथुनं स्वःशैलकिञ्जल्कभृद्
यावत्स्मासरसीरुहं विजयते त्वं देव ! तावज्जय ॥ ४ ॥

राजा—( विचिन्त्य सनिर्वेदं )

येषां शौर्यलता हता न महता दुर्वैरिदावाग्निना
न्यायप्रांशुगिरिर्न च प्रणिहतो दुर्नीतिदम्भोलिना ।
यैरात्मीययशोभिरिन्दुधवलैर्धात्री पवित्रीकृता
मर्त्यास्ते प्रमदास्पदं त्रिजगतः [illegible] ॥

सिंहलः—देव ! किमिदमादिश्यते ? । कथं भवतामपि न कीर्तनीया कीर्तिः ।

कश्चित्—( सदर्पं )

समुद्रमिथुनावासः कविरानविरामिनः ।
मदानशनमाधान्यः स्वस्तुल्यस्त्वं क्षितीश्वर ! ॥ ६ ॥

अपि च—

भीमभ्राम्यद्भटेन्द्रोद्भटरसमरभूरङ्गसङ्गप्रभूत-
मोद्दामप्रतापप्रसरखरकसत्त्वयशोऽन्तर्गतश्रीः ।
उन्माद्यन्मित्रवामावदनकुमुदिनीचन्द्र विश्वम्भरेन्द्र !
स्वर्णाद्रिर्भाति यद्भ्राभ्रकनकभवनान्तःस्फुरद्दीपकल्पः ॥ ८

राजा—( क्षणं स्मरणमभिनीय ) अरे ! विशुद्धबुद्धिनदीष्णोऽप्यभयो नाद्याप्युपलम्भूष्णुस्तस्करनिग्रहकर्मणि। यदि वा अभिधानतोऽभयः, पुनः कर्मणा सोऽपि सभयः। तद् राजाज्ञामङ्गीकृत्य भयेन गुरुलज्जया वा स्थातुं नक्षमते। तदरे! समाकारय तं सचिवापसदम्।

कुन्तलः—आदेशः प्रमाणम् । ( इति निष्क्रान्तः । )

( नेपथ्ये डिण्डिमध्वनिः कलकलश्च )

राजा—अरे ! किं निमित्तोऽयं डिण्डिमध्वनिः कलकलश्च !

सिंहलः—( नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ) देव ! यथाऽयं प्रमोदोत्फुल्लमुखः कीनाशः परापतति, यथा चायं पौरैः परितः परीतस्तस्कर इव कश्चिदभ्येति, तथा जाने प्रमोदस-न्द्रोऽयं तुमुलः ।

( ततः प्रविशति दुर्लक्ष्यदृढोत्थितगात्रः कीनाशः करालकरवाल-करपुरपरिवृत उभयभुजबद्धो रौहिणेयश्च । )

( कीनाशः सहर्षं राजानं प्रणम्योपविशति । )

राजा—( रौहिणेयं विलोक्य ) कुमारक ! कोऽयं तस्कर इव बद्धः ! ।

कलकण्ठः—अहमपि तस्करव्यतिकरजिज्ञासया ... वेनादिष्टोऽस्मि । तच्चरितं गत्वा सचिवाय विज्ञपयामि ।

( इत्युभावपि निष्क्रान्तौ । )

॥ विष्कम्भकः ॥

---

( ततः प्रविशत्यास्थानोपविष्टो राजा सिंहलकुन्तल-बन्दिप्रभृतिकश्च परिवारः । )

बन्दी—

काष्ठादीर्घदलाकुलं ग्रहगणावश्यायलेशाञ्चितं
दिक्कुम्भिभ्रमरावलीवलयितं गङ्गापरागाप्लुतम् ।
आसीनांशुहिमांशुहंसमिथुनं स्वःशैलकिञ्जल्कभृद्
यावत्क्ष्मासरसीरुहं विजयते त्वं देव ! तावज्जय ॥ ४ ॥

राजा—( विचिन्त्य सनिर्वेदं )

येषां शौर्यलता हता न महता दुर्वैरिदावाग्निना
न्यायप्रांशुगिरिर्न च प्रणिहतो दुर्नीतिदम्भोलिना ।
यैरात्मीययशोभिरिन्दुधवलैर्धात्री पवित्रीकृता
मर्त्यास्ते प्रमदास्पदं त्रिजगतः श्लाघ्यास्त एवानिशम् ॥ ५ ॥

सिंहलः—देव ! किमिदमादिश्यते ? । कथं भवतामपि न कीर्तनीया कीर्तिः ।

कश्चित्—( सहर्ष )

मनुभूमिभुजावासः कविराजविराजितः ।
महानसान्नमाद्यान्यः स्वस्त्युदयस्त्वं क्षितीश्वर ! ॥ ६ ॥

अपि च—

भीमभ्राम्यद्भटेन्द्रोद्भटसमरभूरङ्गसङ्गमभूत-
मोद्भूतोग्रप्रतापप्रसरवरनलसत्त्वधाम्नोऽन्तर्गतश्रीः ।
उन्मायन्मित्रवामावदनकुमुदिनीचन्द्र विश्वम्भरेन्द्र !
स्वर्णाद्रिर्भात्यदभ्राभ्रकृतभवनान्तःस्फुरद्दीपकल्पः ॥

राजा—( क्षणं स्मरणमभिनीय ) अरे ! विशुद्धबुद्धिन-दीष्णोऽप्यभयो नाद्याप्यलम्भूष्णुस्तस्करनिग्रहकर्मणि। यदि वा अभिधानतोऽभयः, पुनः कर्मणा सोऽपि सभयः। तत्र राजाज्ञामङ्गीकृत्य भयेन सुखलिप्सया वा स्थातुं शक्यते। तदरे! समाकारय तं सचिवापसदम्।

कुन्तलः—आदेशः प्रमाणम्। ( इति निष्क्रान्तः। )

( नेपथ्ये डिण्डिमध्वनिः कलकलश्च )

राजा—अरे! किं निमित्तोऽयं डिण्डिमध्वनिः कलकलश्च?

...( ...भिमुखमवलोक्य ) देव! यथाऽयं ...श्चः परापतति, यथा चायं पौरैः प-...कश्चिदभ्येति, तथा जाने प्रमोदज-

...प्रमेद्भोलितगात्रः कीनाशः करालकरवाल-...धृत उभयभुजबद्धो रौहिणेयश्च। ) ( इति ... सहर्षं राजानं प्रणम्योपविशति ... रौहिणेयं विलोक्य ) ...

अभयकुमारः—( स्वगतं ) [ अहो ! ] कूटकपाटवं पाटचरस्य ।

राजा—अहो ! महाविस्मयकारी कथारसः । ततस्ततः ? ।

रौहिणेयः—ततः कथं कथमपि मध्यारसवि निर्यातो बाह्यारक्षेषु कैवर्तहस्तस्रस्तो जाले जलचर इवापतम् ।

राजा—( ससंभ्रमं ) ततस्ततः ? ।

रौहिणेयः—

ततो निरपराधोऽपि बद्ध्वा चौर इवाधुना ।
अहमेभिरिहानीतो नीतिसारं विचारय ॥ १७ ॥

राजा—( अपवार्य ) अमात्य ! शालिग्रामवास्तव्योऽह-मिति यदसौ ब्रवीति इतिस्वरूपनिरूपणाय मेष्यतां तत्र जाङ्घिकं कमपि पौरुषम् ।

अभयकुमारः—आदेशः प्रमाणम् । कोऽत्र भोः ! अस्मत्परिजनेषु ? ।

( प्रविश्य )

शीघ्रगतिः—( क ) एषोऽहमादिसदु सामी ।

( अभयः शीघ्रगतेः कर्णे एवमेव । )

शीघ्रगतिः—( ख ) एस सिग्घमागमिस्सामि ( इति निष्क्रान्तः । )

रौहिणेयः—( स्वगतं ) निश्चितं पश्चाद्दिशिप्रामया

(क) एषोऽहमादिशतु स्वामी ।

(ख) एष शीघ्रमागमिष्यामि ।

प्रेषितः शालिग्राममसौ । ग्रामिकस्त्वग्रेऽपि संकेतं ग्राहितोऽस्ति, अतोऽत्रार्थे न काचिन्मतिर्भीः ।

राजा—अरे ! शठोत्तरैर्न किमपि त्राणत्राणम् । ततो यदि जीवितमीहसे तत्सत्यमावेदय ।

रौहिणेयः—देव ! यद्यवश्यं देवस्य मत्प्राणितेन प्रयोजनं तद्गृह्णातु । यत्तु मया विज्ञप्तं तत्रान्यथा । तत्किमेवं मुधा पुनः पुनः प्रश्नेनात्मानमायासयति देवः ? ।

कोनाशः—अरे ! यदि सत्यमावेदयसि तदेकवारं जीवन्तं मोचयामि ।

रौहिणेयः—पुराध्यक्ष ! किमेवमभिदधासि ? । निर्निमित्तकौलीनकल्पपकलङ्कितोऽन्तः परं स्वयमेव मृत्युं स्पृहयालुरहम् । किं घातः परं मम जीवितव्येन ? ।

निष्कारणकौलीनाभिप्लुष्टा यत्र मृत्युमश्नन्ति ।
शङ्के कौलीनोपरि घृणा चिरजीवितं तेषाम् ॥ १८ ॥

पिङ्गलः—(सोपहासं) साधु ! भो यथावस्थितवादिन् ! साधु त्वम् ।

अमात्यः—कस्येदृशी विरागता ?, नूनमनेन निष्कारणकौलीनकल्मषदूषणेन प्राणितमपि त्यक्ष्यसि ।

( सर्वे हसन्ति । )

( रौहिणेयः सेर्ष्यवैलक्ष्यं तूष्णीमास्ते । )

अभयकुमारः—(नेपथ्याभिमुखमवलोक्य) कथं समागत एव शीघ्रगतिः ?, अहो ! शीघ्रगामित्वमस्य ।

शश्वद्भासदखण्डमण्डलधरः स्वामिन्ननन्तोदयो
लोकस्यैष भवानिवाम्बरमणिर्मध्यस्थभावं ययौ ॥ २

राजा—अमात्य ! सांप्रतं मध्याह्नसंध्या [ समयः ।... ..........] श्वयं ज्ञात्वा एनमागस्कारिणं केनाप्युपायेन श मस्माकं विज्ञाप्यम् । पुरारक्ष ! महाप्रयत्नेन रक्षणीयोऽया तनीं यामिनीम् । तद्व्रजत यूयं निजावसथम् । वयमप्यव कृत्यमाचारयामः

( इति निष्क्रान्ताः सर्वे । )

॥ पञ्चमोऽङ्कः समाप्तः ॥

॥ अथ षष्ठोऽङ्कः ॥

( ततः प्रविशति मञ्जीरकप्रतीहार । )

प्रतीहारः - ( विमृश्य )
यद्यप्यतिनिन्द्यमिदं तथापि दुःसाध्यवस्तुसंसिद्धये ।
त्यक्त्वा कैतवमेकं नूनं नान्यत्किमप्यस्ति ॥ १ ॥
तथा—

बुद्धिः श्रीअभयस्य विश्वहृदयाभिप्रायसंदर्शिनी
दस्युः सार्पिवगूढकैतवगतैर्दुर्लक्ष्यचेताः पुनः ।
राजा दुर्ग्रहचौरनिग्रहमहाग्राहोग्रनिश्चस्थिति-
र्मूढः कार्यविधिस्मितः कथमहो ! सिद्धि समारोहति ? ॥२
यदि वा केयं मम स्वनियोगाभियोगाभिधायिनी प

व्यापारचिन्ता ? । ततः स्वनियोगमनुतिष्ठामि । ( इति परिक्रामति । पुरोऽवलोक्य ) किमयं नाट्याचार्यो भरतः परापतति ? ।

( ततः प्रविशति भरतः । )

प्रतीहारः—( समुपसृत्य ) आर्य ! कथय, इदानीं इति यदादिष्टममात्येन तत्किमिदमप्यनुष्ठितं भवता ? ।

भरतः— अथ किम् ? ।

प्रतीहारः—किं किम् ? ।

भरतः—भारवेल्याङ्गनानां तथानन्यारभ्याद्वितीयपटीयसीनाः मधुरितावन्द्रलेखापाठचतुरतोऽप्यधिष्ठ्यः । तथा शृङ्गारवती मधुरसाः पञ्चषा नर्तक्यः । अन्यदपि गायनीवैणिकवैणविकप्राइ-ङ्गिकं सर्वं दिव्यमिव मधुरितमास्ते । तथा चार्यनर्मभवः प्रासादशिखरविमानमिवामात्येन शक्तितोऽस्ति । इत्येवं भवांश्च क्व महितः ? ।

प्रतीहारः—सविवेन चन्द्रहासगुणायाः समादिष्टोऽस्मि ।

भरतः—तत्र त्वं स्वप्रयोजनं कुरु । अहमप्यमात्या-दिष्टमनुतिष्ठामि ।

( इत्युभावपि निष्क्रान्तौ । )

॥ विष्कम्भकः ॥

---

( ततः प्रविशति स्वपनीतनिद्रः कादम्बरीप्रेक्षणेन सह-सखेदकृत्यः प्रातिविवाभव- [illegible] [illegible] सर्वैराज्ये वर्तितः भूतो भरतः प्रतीहारश्च । )

भरतः—( सहर्षं ) प्रविष्टा एव प्रासादमध्यम् । अहो ! चारिमा प्रासादस्य ।

चञ्चच्चामीकरार्चिर्निचयनिचुलितानन्तरत्नासपत्न-
स्फूर्जद्दण्डप्रणद्धध्वजपटविकटोद्वेल्लदग्राङ्गुलीभिः ।
स्नेहेनेव प्रकामं त्रिदशविसरमाकारयद्भिःसमश्रीः
रम्यं हर्म्यं तदेतत्कलयति सकलां सद्विमानैकलीलाम् ॥ ३ ॥

( वारविलासिनीरवलोक्य च सानन्दं ) अहो ! सुसदृशीं स्वर्नायिकाभूमिकां गृहीतवत्यो भवत्यः ।

विस्पष्टहाटककिरीटविटङ्कि शीर्षं
दोर्वल्लरी वलयिता वलयावलीभिः ।
हारस्फुरदुद्धुरपयोधरभारहारि
वक्षस्तनुः प्रतनुदैवतवस्त्रचित्रा ॥ ४ ॥

चन्द्रलेखे ! पत्रलेखासहितया भवत्या तस्करस्य दक्षिणाङ्गे स्थेयम् । ज्योतिप्रभे ! विद्युत्प्रभासहितया भवत्या तस्करस्य वामाङ्गे स्थेयम् । शृङ्गारवति ! त्वया समादिष्टनर्तकीभिः सह तस्य पुरो नृत्यं विधेयम् । ( गन्धर्वकान् प्रति ) अरे ! भवद्भिः संगीतकाय प्रगुणैर्भाव्यम् । यस्मिन्नवसरे लब्धचैतन्योऽयमुत्तिष्ठते ततः सर्वैरपि स्वस्वनियोगः कार्यः ।

( प्रविश्य )

पुरुषः—मञ्जीरक ! सचिवः समाकारयति ।

( मञ्जीरकः पुरुषेण सह निष्क्रान्तः । )

( रौहिणेयः किञ्चिच्चेतनामास्थाय सहसोत्थानं नाटयति । )

सर्वेऽपि—( ससंभ्रममुच्चैःस्वरं ) अहो ! अद्यास्माकमनिर्वचनीया काचित्पुण्यपरिणतिः । सफलीजातश्चाय त्रिदशावासः । यतस्त्वमस्माभिर्निःस्वामिकैः स्वामी प्राप्तः ।

अस्मिन्महाविमाने त्वमुत्पन्नस्त्रिदशोऽधुना ।
अस्माकं स्वामीभूतोऽसि त्वदीयाः किङ्करा वयम् ॥५॥

जय त्वं नन्द त्वं त्वमिह भज मङ्गल्यमतुलं
त्वमेकः स्वःश्लाघ्यस्त्वमुदयपदं त्वं सुखनिधिः ।
त्वमेकः कल्याणी त्वमसि परमानन्दपदवी
जितांश्चावस्व त्वं त्वमजितसुरान् दण्डय विभो ! ॥ ६ ॥

अपि च—

स्वामिन् ! निःस्वामिभावोल्लसदसमभयोद्दुःखदावानलोग्र-
ज्वालाज्वालोलमालामुकुलितमनसां नित्यमस्माकमुर्व्याः ।
अस्याश्च स्वर्गलक्ष्म्याः प्रवरतरविमानस्य चास्य प्रभुत्वं
व्याधाय प्राच्यपुण्योपचयतरुफलं स्वैरमास्वादयस्व ॥ ७ ॥

तथा च—

सञ्जीवस्मरचारुचापकुटिलभ्रूक्षेपवक्रेक्षणैः
स्निग्धाविष्कृतहृद्यभावजनितप्रीतिप्रकर्षोद्गमाः ।
एताः स्वामिवियोगदग्धहृदयाः स्नेहोल्लसन्मन्मथाः
पुण्यप्राप्यनिजाङ्गसङ्गवशतः संप्रीणयैः स्वःस्त्रियः ॥८॥

( गन्धर्वकः सहस्तकानन्तरं संगीतकमारभते । )

रौहिणेयः—( सर्वतः प्रासादमवलोक्य सविस्मयं ) अहो ! त्रिदशविमानस्य रामणीयकगुणः ।

मर्येऽपि—( ससंभ्रममुच्चैः स्वरं ) अहो ! अद्यास्माकमनिर्वचनीया काचित्पुण्यपरिणतिः। सफलीजातश्चाद्य त्रिदशावासः। यतस्त्वमस्माभिर्निःस्वामिकैः स्वामी प्राप्तः।

आस्मिन्महाविमाने त्वमुत्पन्नस्त्रिदशोऽधुना।
अस्माकं स्वामिभूतोऽसि त्वदीयाः किङ्करा वयम् ॥५॥

जय त्वं नन्द त्वं त्वमिह भज मङ्गल्यमतुलं
त्वमेकः स्वःश्लाघ्यस्त्वमुदयपदं त्वं सुखनिधिः।
त्वमेकः कल्याणी त्वमसि परमानन्दपदवी
जिताशापस्त्वं त्वमजितसुरान् दण्डय विभो ! ॥ ६ ॥

अपि च—

स्वामिन् ! निःस्वामिभावोल्लसदसममनोदुःखदावानलोग्र-
ज्वालाज्वालोलमालाकुलितमनसां नित्यमस्माकमुच्चैः।
अस्याथ स्वर्गलक्ष्म्याः प्रवरतरविमानस्य चास्य प्रभुत्वं
व्यापाद्य प्राच्यपुण्योपचयतरुफलं स्वैरमास्वादयस्व ॥ ७ ॥

तथा च—

सज्जीवस्मरचारुचापकुटिलभ्रूक्षेपविक्षेपणैः
स्निग्धाविष्कृतहृद्यभावजनितप्रीतिप्रकर्षोद्गमाः।
एताः स्वामिवियोगदग्धहृदयाः स्नेहोऽसन्मन्मथाः
पुण्यप्राप्यनिजाङ्गसङ्गवशतः संप्रीणयैः स्वःस्त्रियः ॥८॥

( गन्धर्वकः समहस्तकानन्तरं संगीतकमारभते। )

रौहिणेयः—(सर्वतः प्रासादमवलोक्य सविस्मयं ) अहो ! त्रिदशविमानस्य रामणीयकगुणः।

प्रतीहारः—(रौहिणेयमुपसृत्य) अहो ! ... संक्रन्देन । यथा कारय नव्योत्पन्नं स्वर्गौकसं स्व... तत्कथ्यतां मनुजजन्मोपार्जिते स्वशुभाशुभे । ततः स्व... गान् भुङ्क्ष्व ।

रौहिणेयः—( मदपरिणतौ सम्यक्चेतनामास्थाय ... अहो ! किमदः सत्यम् ?, तत्किं सत्यमेवाहं सुरः संपन्नः यतः सर्वोऽपि दिव्यर्द्धिवर्धितप्रमोदोन्मदिष्णुः ... ममाभ्यर्णचरः । यदि वा नूनमदः किमपि ... सयाऽभयेन चक्रे । अहं तु ... ईदृगवस्थां प्राप्यापनीतनिगडोऽत्र शायितः । अन्यथा—

क स्वर्गः पुण्यलभ्योऽसौ ? काहं निष्पुण्यकाग्रणीः ? ।
अन्तःपुरप्रदेशं किं कदाचिल्लभतेऽन्त्यजः ? ॥ १८ ॥

तत्कथं ज्ञेयमदः ? । यदि वा ज्ञातम् । यदि ... कालाकलितं भगवद्वचः संवदिष्यते तत्सत्यं निवेदयिष्ये । चेदन्यथोत्तरं करिष्ये । ( इति तान् वीक्ष्य ) अहो ! ... र्णितस्वर्गिस्वरूपबाह्या एते । यतः स्वेदस्विन्नगात्राः ... क्षस्पृशः म्लानमाल्यालङ्कारास्तन्निश्चितमदः कैतवम् ।

प्रतीहारः—अहो ! किमिति चिन्ताश्रितचेता मौनमा लम्बसे ? । प्रथय यथावस्थितम् । उन्मनाः सर्वोऽपि स्वर्लो कस्त्वद्वृत्ताकर्णने ।

रौहिणेयः—श्रूयतामस्मद्वृत्तान्तः ।

( सर्वेऽपि ससंभ्रममिवाकर्णयन्ति । )

रौहिणेयः—

दत्तं पात्रेषु दानं नयनिचितधनं क्षिप्रे शैलकल्पा-
न्युच्चैश्चैत्यानि चित्राः शिवसुखफलदाः कल्पितास्तीर्थयात्राः ।
चक्रे सेवा गुरूणामनुपमविधिना ताः सपर्या जिनानां
बिम्बानि स्थापितानि मनिफलममलं ध्यातमर्हद्वचश्च ॥१९॥

सर्वेऽपि—( ससंभ्रममिव सशिरःकम्प ) अहो ! अस्य-स्मयोः सत्कृत्यपवित्रं चरित्रम् ।

प्रतीहारः—ज्ञातमदस्तावत्त्वदीयं सर्वमवदातम् । साम्प्रतं दुश्चरितं कथय ।

रौहिणेयः—प्रतीहार !

अर्हदंह्रिरतेनोच्चैः साधुसंसर्गशालिना ।
दुश्चरित्रं मया क्वापि कदाचिदपि नो कृतम् ॥ २०॥

प्रतीहारः—

भवाभ्यासोन्मीलत्कलुषपटलच्छन्नमनसां
स्वभावेनैवेन प्रसजति हि नृणां जन्मनि ततः ।
परस्त्रीसङ्गान्यद्रविणहरणद्यूतकरण-
प्रभृत्याचीर्णं यत्कुचरितमपि त्वं कथय तत् ॥२१॥

रौहिणेयः—किमत्रार्थे महाग्रहम् ? । आत्मनैव भव-रितोऽयमर्थः । यतः किं कदापिदारोहति पर्वतशिरः पङ्गुः ?, किं वा द्युमणिर्निःसपत्नरत्नाकरं तर्तुमलम्भूष्णुः ?, किं वा पापप्रसक्तः प्राणी स्वः प्राप्नोति ? ।

अभयः—देव ! किमत्रार्थे ज्ञेयम् ? । नायं दण्डार्हः ।
:—

एवंविधैरपि कृतैर्विविधैरुपायै-
र्न ज्ञायते य इह बुद्धिमतां वरेण्यैः ।
मोक्तव्य एव नियतं स मलिम्लुचोऽपि
ह्यवया न लङ्घितुमहो ! खलु राजनीतिः ॥ २५ ॥

राजा—तर्हि कथं मोक्तव्य एव ? ।

[अभयः—] देव ! अभयप्रदानेन यथावस्थितमापृच्छय
्यताम् ।

राजा—प्रतीहार ! तर्हि तस्करमस्मदन्तिकमानय । शे-
रिजनस्तु गच्छतु ।

( परिजनो निष्क्रान्तः । )

( प्रतीहारस्तथाकरोति । )

( रौहिणेयो राजानं प्रणम्य राजपादान्तिकमुपविशति । )

राजा—( सप्रसादं ) अरे !

पयप्युल्बणपारिमन्थिकतया हृत्वा हिरण्यं मुहु-
र्नीतं निर्धनतामिदं मम पुरं स्वःपूःसदृग्वैभवम् ।
सर्वं विष्टपचौरकुञ्जर ! तथाऽप्येतन्मया मर्षितं
प्राणानामभयं च ते कथय तत्सत्यं भवांस्तस्करः ? ॥२६॥

रौहिणेयः—देव ! यथावस्थितं विज्ञपयामि ? ।

राजा—निःशङ्कं विज्ञपय ।

रौहिणेयः—

रौहिणेयः—सामवायिक ! सत्यमदः, किन्त्वन्यः परमार्थोऽस्ति ।

भगवद्वचनमेकेन दुर्लङ्घया लङ्घिता मया ।
सद्बुद्धे ! ते महद्बुद्धिस्तरण्डेनेव निम्नगाः ॥ ३१ ॥

अभयः—( साश्चर्यं ) कथं लङ्घिता महद्बुद्धिः ? ।

रौहिणेयः—श्रूयताम् । वैभारगिरिनिवासिना स्वपित्रा चौर्योपसंहृतसमस्तपरद्रव्येण लोहखुराख्येण मुमूर्षुणाऽहं निवारितः । यदि वा मत्पुत्रोऽसि तदा श्रीमहावीरवचः क्षणमपि न श्रोतव्यम् ।

सर्वेऽपि—( ससंभ्रमं ) ततस्ततः ? ।

रौहिणेयः—ततः स्वपितुर्वचः माणितमिव परिपालयता निरन्तरं मुषितं भवत्पुरं चिरम् ।

अभयः—ततस्ततः ? ।

रौहिणेयः—अन्यदा समवसरणं निकषाऽगमम् । तद्वारयमशुभ्रुरत्पन्नमयोजनतया निबिडमङ्गुलीभ्यां कर्णौ धायाहं त्वरितरं मस्थितः ।

अभयः—ततस्ततः ? ।

रौहिणेयः—ततस्त्वरागमनाक्रमोऽङ्घ्रितले कण्टकः । न शक्नोमि कमात्क्रममपि गन्तुम् ।

राजा—( सकौतुकं ) अहो ! अनिर्वचनीयः कोऽपि रसः । ततस्ततः ? ।

रौहिणेयः—ततः कण्टकाकर्षणापाकृताङ्घ्रिणा श्रुतो

वञ्चितोऽस्मि चिरं येन भगवद्वचनामृतात् ॥ ३५ ॥

अभयः—( सानन्दं )

उपदेशैकलेशोऽपि यदीयः फलतीदृशम् ।
तस्योपदेशः सामस्त्यात्सेवितः किं करिष्यति ? ॥३६॥

रौहिणेयः—( राजानं प्रणम्य ) देव ! कमपि प्रेषय पूरुषम् । यथा वैभारगिरिगह्वरन्यस्तं लोप्त्रं समर्प्य तत्र भगवतः श्रीवर्धमानस्वामिनः क्रमाम्भोजसपर्यया स्वजन्म सफलतां नयामि ।

राजा—अमात्य ! अस्माकं महत्कौतुकम् । यतः कीदृगस्य स्थानकम् ?, यस्मिन्निवसता सतानेनास्माकीनं पुरं मुषितम् ।

अभयः—देव ! क्रियतां प्रसादः ।

राजा—प्रतीहार ! समादिशास्मदाज्ञया शङ्खमुखं हस्तिपकम् । यथा सेचनकं हस्तिनं प्रगुणीकृत्य त्वरितमत्रानय ।

( प्रतीहारस्तथाकरोति । )

शङ्खमुखः—( प्रगुणितसेचनकः प्रविश्य ) देव ! एष सेचनकः कुञ्जरः प्रगुणितः ।

( राजा सेचनकं कुञ्जरमारोहति । )

अभयः—रौहिणेय ! पुरो भव ।

( रौहिणेयः पुरोभूय वैभाराभिमुखं परिक्रामति । )

अभयः—देव ! प्राप्ता एव वैभारभूधरम् ।

राजा—( पर्वतमालोक्य सकौतुकं ) अमात्य !

वैभाराद्रिरयं स यस्य विलसत्पीतुङ्गशृङ्गान्तरे
भ्राम्यन्नह्निविरोचनः प्रतिदिनं कर्णावतंसायते ।

मन्ये पातालमूलादिति जगदिदं भूमिपीठेऽवतीर्णम् ॥

रौहिणेयः—देव! अयं सुभद्रश्रेष्ठिसुतो नव्यपरिणीतोऽपहृतः। इयं च मधुमदोन्मत्तापहृता धनसार्थवाहदुहिता मदनवती। एते च हिरण्यनिचयाः। अतः परं विश्वम्भरापरमेश्वरः प्रमाणम्।

(राजा अमात्यमुखमवलोकयति।)

अभयः—देव! न किञ्चिद्विचारार्हमत्रार्थे। समर्प्यतां यथास्य समस्य।

राजा—अत्रार्थे भवानेव प्रमाणम्।

अभयः—प्रतीहार! समाकारय सुभद्रश्रेष्ठिमुख्यं नागरिकलोकम्।

(प्रतीहारो निष्क्रम्य सनागरं प्रविशति।)

अभयः—(सुभद्रं प्रति) श्रेष्ठिन्! अयं विलोक्यतां स्वपुत्रः। (धनं प्रति) सार्थपते! गृह्यतां स्वदुहिता। (देवदत्तान् प्रति) अहो! भद्रमुख्याः समुपलक्ष्य स्वं स्वं वस्तुजातम्।

(सर्वेऽप्युपलक्ष्योपलक्ष्य स्वस्ववस्तूनि गृह्णन्ति।)

सुभद्रः—(सप्रमोदं राजानं प्रति)

अहो! ते न्यायपारित्वमतुलं भूपतेऽद्भुतम्।
नीतिज्ञानामलोभानां प्रभूणां मादृशा स्थितिः ॥१९॥

रौहिणेयः—देव! सर्वेषां स्वं वस्तुजातम्। कोऽपि दापनुमानीहि येन स्वधिक्षिप्तवस्तुशिरोधि।

राजा—(सहर्षोत्कर्षं) दुरवारकर्म! सारसिद्धिरोलदं अद्यापि किं काचित्त्वदपि सेवेऽर्थे संशयस्थानः? । इदं साहसेव भवता स्वचिन्तितम्। किञ्च—

श्रीजैन-आत्मानन्द-ग्रन्थरत्नमाला-एकोनषष्टितमं रत्नम् (५९)

श्रीमद्-रामचन्द्रविरचितं

# कौमुदीमित्राणन्दम् ।

पूज्यपादप्रवर्तकश्रीमत्कान्तिविजयमुनिपुङ्गवा-
न्तेवासिमुनिचतुरविजयविनेयमुनि-
पुण्यविजयेन संशोधितम् ।

तच्च

मुनिप्रवरश्रीमद्वल्लभविजयोपदिष्ट-पत्तनवास्तव्यप्राग्वाट-
ज्ञातीय-श्रेष्ठि-न्यालचन्द्रात्मज-केशरचन्द्र-
भार्या-विजकोर-द्रव्यसाहाय्येन

प्रसिद्धकर्त्री

भावनगरस्था श्रीजैनआत्मानन्दसभा.

वीरसंवत् २४४३ } मूल्यमाणक- रूप्यकम् १ । } विक्रमसंवत् १९७३
आत्मसंवत् २२ } } ईसवीसन १९१७

श्रीजैन-आत्मानन्द-ग्रन्थरत्नमाला-एकोनषष्टितमं रत्नम् (५९)

श्रीमद्-रामचन्द्रविरचितं

# कौमुदीमित्राणन्दम्।

पूज्यपादप्रवर्तकश्रीमत्कान्तिविजयमुनिपुङ्गवा-
न्तेवासिमुनिचतुरविजयविनेयमुनि-
पुण्यविजयेन संशोधितम्।

तच्च

मुनिप्रवरश्रीमद्वल्लभविजयोपदेशात् पत्तनवास्तव्यप्राग्वाट-
ज्ञातीय-श्रेष्ठि-न्यालचन्द्रात्मज-छोगरचन्द्र-
भार्या-विजयकोरद्रव्यसाहाय्येन

प्रसिद्धकर्त्री

भावनगरस्था श्रीजैनआत्मानन्दसभा.

वीरसंवत् २४४३ } [illegible]माणक— प्रथम १। } विक्रमसंवत् १९७३
आत्मसंवत् २२ } ईसवीसन १९१७